

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ (ΕΣΑΜΗΝΟ Β')

Ἀθήνα, 10 τοῦ Ὀχτώβρη 1921

ΑΡΙΘ 746 (ΦΥΛ. 7)

ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΤΟ ΔΑΝΤΕ

Α'.

Μέσα στις λογής κοινωνίες και συντροφίες του πολιτισμένου κόσμου που τις αντάμωσε το προσκήνιο του Δάντη, εξήκοσια χρόνια ύστερ' από το θάνατό του, μιὰ φωνή από τις επιβλητικότερες, την άκουσα νά λέη: Ἄφου μιὰ συνήντηξη δίνεται του κόσμου γιά νά προσκινήση κι ἄλλη μιὰ φορά, μέσα στις χιλίες τόσες τόν παθητικώτερο και μαζί τὸ θεληματικώτερο τῶν ποιητῶν ὅλων, καθένας χρέος ἔχει νά πάη ἐκεῖ, φέρνοντας τὸ δαφνοστέφανο ἢ τὸ λουλούδι. Εἶμαι ἡ φωνή τοῦ Charles Maurras, τοῦ ἀντιρρομαντικῶ κλασικολάτρη, τοῦ ἀναδραστικῶ ἀρχηγῶ τῶν ὀπαδῶν τῆς μοναρχικῆς ἰδέας ἀνάμεσα στους ἰαλλους τῶν καιρῶν ἐρίτων. Ἐνας πρόλογός του ξανατυπώθηκε σὲ μιὰν ὄραϊα ὄσο και σοφὴ μετάφραση τῆς «Κόλασης» ἀπὸ μιὰ γυναίκα. Ὁ πρόλογος ἐπιγράφεται «Ἡ συμβουλὴ τοῦ Δάντη». Ὁ συγγραμμεας του ζητᾷ και μ' ἐκείνον, εὐκλειριν ἀδράχοντας, νά βγάλῃ και ἀπὸ τὸ κοίτασμα τοῦ ἀσύγκριτα μεγαλόνοου ἔργου μὴδῆματα γιά τὸ ἔθνος του που νά ὑπηρετοῦν τὰ δικὰ του ἰδανικά. Συγγραφέας ἀναγνωρισμένος μεγάλος, τεχνίτης τοῦ λόγου γοητευτικός, συχνά μεταχειρίζεται και τὴν τέχνη του δουλεύετρα τῆς πολεμικῆς του ὀρμῆς. Οἱ σελίδες που ἀφιερῶνει στοῦ Δάντη, γεννοῦνε μιὰ ἐντύπωση θαυμασιοῦ και μαζί μιὰν ὄρεξη ἀντιλογίας, μιὰν ἐπιθυμία πρὸς ἀντίσταση γιά κάποιους του ὑπερινημούς, κάποια κεντήματα που κρύβεται σ' ἐκείνη περισσότερη ὁ ἐξεπίτηδες κινήμενος πολεμιστῆς πρὸς ὁ κριτικῶ που ἀντικειμενικώτερα θέλει νά ἐξετάζῃ. Θὰ μοῦ δοθῇ παρακάτου ἀφορμὴ νά ρίξω κάποιες χωριστῆς ματιῆς θαυμαστικῆς, μὰ και μὲ ὄλη μου τὴν ἡφαντότητα, και κατακριτικῆς γιά κάποια σημεία τοῦ τεχνικώτατου προλόγου ἐκεῖνου. Μὰ τώρα τὴ «Συμβουλὴ τοῦ Δάντη» τὴν ἀναφέρω γιάτι μοῦ γέννησεν, ἡ πρώτη ἐκείνη, τὴ διάθεση νά κοινωνήσω πνευματικά κ' ἐγὼ, ἀπάνου ἀπὸ τὰ διαστήματα, μὲ ὄλους ἐκείνους ὄσοι ἀπὸ τὰ τετραπέρατα φερμένοι ἢ γυρισμένοι ὀποσδήποτε πρὸς τὴν ἱστορικὴ Ράβεννα που κρατᾷε στους κόρφους τῆς τὸ λείψανο τοῦ Ποιητῆ, θὰ τοῦ ἀφίνανε μὲ τὸ προσκίνημά τους, ἄλλος ἐντεχνα συμπλεγμένη τὴ δόξα τῆς του, ἄλλος λιτὰ κρητημένη στὴ φύχῶ τὴν πρῶσινάδα του. Ἡ δική μου ἡ προσφορά και ἀπὸ τις φτωχότερες, μπορεῖ, ὄμως και ἀπὸ τις πιστότερα συναρμωσμένες πρὸς τὴ σκέψη μου. Ὁ Δάντης, ἰδέα του και εἰκόνας του, δὲν ξεχωρίζεται ἀπὸ τις ἰδέες και ἀπὸ τις εἰκόνας κάποιων προσώπων και κάποιων πνευμάτων που μὲ πρωτογνωρίσανε μ' ἐκείνον και μὲ κάμινε νά τὸν θαυμάζω, και σχεδὸν ἐκστατικῶς νά μένω σθενο-

μά του, και πρὶν ἀκόμα λάβω κάπως ὄμοσώτερη γνωριμία μαζί του. Κάτω ἀπὸ τὸ πρῶσιμα τῶν ἀνθρώπων που μιλήσανε γιά τὸ Δάντη μὲ τὸ λόγο τὸν πεζὸ ἢ μὲ τὸ στιχο, σιοχαστικά, λυρικά, τὸν πρωτογνωρίσανε και ἀκόμα ἐξακολοῦθῶ νά τὸν γνωρίζω, γιάτι τὰ πάντα γύρω μὲς και ἂν μπορῇ νά μὴν ἀρχίζουν ἐδῶ, μὰ βέβαια ἐδῶ δὲν τελειώνουν. Καὶ σὰ νά θρίσεται ὁ Δάντης μέσα μου πολλαπλασιασμένος, μὰ καθως ὁ ἀντίκαλος τὴν πολλαπλασιάζει τὴ φωνὴ που μὰς ἔρχεται πίσω. Τους μεγάλους ἀνθρώπους ἰομίζουμε κοινῶς πὸς τους βλέπουμε μὲ τὰ δικὰ μὲς τὰ μάτια τους ἰδιους, ἐκεῖ που συχνότερα τους ἀντικρίζουμε μὲ τὰ μάτια μας ἀλλαγμένους ἀπὸ κάποιον μάγεμα μέσα σ' ἕνα καθρέφτη, σὸν τὸ μικρὸ καθρέφτη που πρωτοξάνοιξε ὁ Φάουστὸς τὴν ἔλξη τὴν ὑπερκόσμια. Τὸν καθρέφτη τοῦτο μοῦ τὸν πρωτοπρόσφερε, ὄταν ἡμουνα παιδάκι, πρὶν πατήσω ἀκόμη τὰ δεκαπέντε μου τὰ χρόνια, «ἡ ἀθάνατη γυναίκα μὲ τὸ λόγο τὸν προφητικῶ», καθως ὁ Λαμαρτίνος μὲσαι σὲ μιὰ μεγαλόστομην ὄδη του χαιρετίζει μ' ἕνα στιχο του τὴν κυρία Στάελ, τῆς Στάελ τῆς «Κόριννας». Μέσα στὰ «Χρόνια μου και τὰ Χαρτιά μου», τὴν ἀτέλειωτη ἀκόμα ποιητικὴ και ψυχολογικὴ αὐτοβιογραφία μου, σημειῶνω, φαρδιά πλοτιά, τὴ ζωὴ που ἔζησα μὲ τὸ ἰδεολογικό, και τὸ ἀποκαλυπτικό γιά μένα τότε μυθιστόρημα τῆς δαιμόνιας δέσπαινας. Αὐτὴ μοῦ πρωτοπαρουσίαρε μαζί και μ' ἄλλα ὄστέρια τῶν ἱερικῶν οὐρανῶν τὸν προφήτη τῆς «Θεῖας Κομωδίας». Ξαναεἶδα τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς «Κόριννας» τὴν τρίτομη, ἀπὸ τον Ε.Α. Σίμο, τυπωμένη στὴν Ἀθήνα στὰ 183ῶ ἀπὸ τὴν ἴτυογραφὸν Κ. Ράλλη, μὲ τὸ βίο τῆς κυρίας Στάελ πολυσέλιδο μπροστὰ μπροστὰ. Πῶς ἀπὸ τότε εἶχα μαθεῖ νά θαυμάζω τους μεγάλους διανοητικῶς και νά τὴν δυναμῶνω τὴ θρησκεία μου, που τοῦ ἀνθρώπου ἢ θρησκεία εἶνε και που τὸ ὄσπὸ τῆς ὄνομα ἱεροσολατρεία λέγεται. Ξαναεἶδα κάτου τὴν τρίτομη Σίνουψην ἱερὴ και μοῦ φάνηκε πὸς ξαναβρέθηκα στὰ πρῶτα χρόνια μου τὰ μαζί ξέγνοιαστα, και πρωτοδιδασχτικὴ και διψασμένα κ' ἐκστατικά. Ἡ Κόριννα, ποιητρία, ὄσο λεπρὴ στὴν ὄψη, τόσο βραδιά στὴν ψυχὴ, μὲ τὴ φλόγῶ τοῦ Πετράρχη συντριβίζοντας τὴν αὐτοσχεδιαστικὴ δεξιοσότη του Ἰωσήφ Ρεγῶλδη, στεφανώνεται στοῦ Καπατάλιο. Πρέπει, σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα, νά τονίσῃ ἕναν ἔγμνο, ἐκεῖ ἐμπνευσμενον ἐπὶ τόσῶ, στὴ στιγμὴ. Μὲ θέμα ὄσομένο ἀπὸ ἄλλους. — Ἰτραγῶδησέ μὸς τὴ δόξα και τὴν εὐδαμονία τῆς Ἰταλίας! — Καὶ ἡ ψάλτρα, συνουδεμένη ἀπὸ τὴ λῶρα τῆς, ὄργανο τῆς ἐκλογῆς τῆς που ἐμοιάζε κατὰ πολλὰ μὲ τὴν ἀρπα τὴ σημερινή, ὄμως ἀρχαιότερο

στό είδος και απλούστερο στους ήχους (λέγει ο συγγραφέας), αρχίζει το τραγούδι της. Και περνούσε μέσα σ' αυτό άραδιαστά και οι ήρωες που λαμπρύνουν την Άμφυγέννηση. Και πρώτ' απ' όλους ο προφήτης πρόδρομος των νέων καιρών. Και να πώς ο Έλληνας μεταφραστής του 1885 ξαναφέρεται στη γλώσσα του την ποίηση της Στάελ :

«Ο Δάντης, Όμηρος των νεωτέρων χρόνων, ποιητής ιερός των μυστηρίων της πίστωσης, ήρωας του λογισμού, εις την Στύγα έβύθισε το πνεύμα του διά να φθάση την Άδην και βαθεία έγινεν ή ψυχή του, ως του ποιημάτος του αι άβυσσοι».

Ο θρησκευτικός χαρακτήρας, το σφράγισμα και έξοχήν της Δάντης Μοίρας, δ.τι δίνει στην ποίηση βάθος, ενέργεια, πεινώ, ξαναφάνεται στο σύντομο προοίμιό του. Μοῦ θυμίζει το σονέττο του Μιχαηλάγγελου στον ίδιο Δάντη, καθώς αρχίζει : «Κιπέθικα από τη γή στη σκοτεινή την άβυσσο· είδε και τις δυο κολάσεις, ύστερα με τον ύψηλό του νου ανέθηκε προς το Θεό, κ' έδωκε και σ' έμάς, που ζούμε κάτω εδώ, το άληθινό το φώς».

Μά προτιμώ να εξακολουθήσω με τη γλώσσα μου το δοξαστικό τροπάρι της Κόριννας :

«Μιά νέα Ίσθμία, παρφοδύναμη άνθισμένη, ξαναφάνεται στο Δάντη. Οι δημοκρατίες τον έμπνεουν και το πνεύμα τους. Ο στρατιώτης ποιητής φυσά στους νεκρούς άναμεσα τη φλόγα των έργων. Και των Ίσθμιων του ή ζωή δυσκώτερη φαίνεται από τη ζωή που ζούνε σήμερα οι Ίωντανοι.»

Μετά το χαρακτήρα, το θρησκευτικό τονίζεται ή δύναμη του πατριώτη ποιητή· σαλπίζει ο έθνεγέρτης ψάλτης, μήτε Γουέλφος πιά μήτε Γιδελίνος· αυτός είναι μονάχος του το κόμμα του το ίδιο, κατά το ρήμα το δικό του, και οι νεκροί μέσα στην ένταση των τριστόχων του δείχνονται ζωντανότεροι από τους ζωντανούς του κόσμου, και κάθε ρίμα του είναι και μία ψυχή. Οι κολασμένοι του Δάντη είναι άμορφοι σαν τους μακάριους του Παρδείσου του. Ο Ούγγολίνος που τρώει τα σπλάχνα του, δεν είναι λιγώτερο μαγνήτης, για τη φαντασία μας, από την Άντρομάχη, όταν άποχαρετά τή: "Έκτορα. Γιατί της ποίησης το άλλος και της τέχνης είναι κάτι διαφορετικό από τη χάρη των πραγμάτων και της ζωής.

«Τους κυνηγοῦν άκόμοι—ή Κόριννα εξακολουθεῖ—τά ένδυήματα της γής. Τί σκοπόν έχουν τα πάθη που σπαράζονται μέσα στα σπλάχνα τους ; Άλλάζουνε τα περασμένα ; Τα περασμένα δεν αλλάζουν. Άλλοίμονο ! Πιο πολύ ανάλλαχτο τους είναι δ.τι τους μέλλεται ή αλωνότης.»

«Ο Δάντης, έξόριστος της πατρίδος του, έφερε της ψυχής του τα βάσανα στις χώρες τις φανταστές. Οι νεκροί του τρατοῦν άκατάπαυτα για τη ζωή, καθώς ρωτούσε ο ίδιος ο ποιητής για την πατρίδα του. Τον έγραφέρασε τον Άδην ή φαντασία του με τα χρώματα της έξορίας. Όλα σα Φλωρεντία στην όψη του παριστόντον. Άρχαίοι νεκροί από αυτόν ψυχαγωγούνε, ξαναγεννιούνται, Τυρρηνοί σαν έκείνον. Κ' έμπασε όλόκληρο τον κόσμο στοῦ στοχασμοῦ του τον κύκλον, όχι σαν περιορισμένος νους, αλλά σα δυνατή ψυχή».

Το κείμενο του αυτοσχέδιου γίνου καταγράφο έ-

δώ πιστά, για να δώσω να βοηθή πώς εδώ κ' έλατο δώδεκα χρόνια, όταν εκδόθηεν ή «Κόριννα», ή μεγαλοστοχαστή συγγράμματά της μιάς έδωκε σε μιά δυο σελίδες πικροσυνθεμένη την εικόνα της πολυάχιδαιης οικοδομής, άγγίζοντας όλες της σχεδόν τις δυνες.

Και έγγίζει εδώ ή ποιητική πρόβλημα' από τα οικιαστικώτερα της φιλοσοφίας της άμορφιάς που πειρνει μέσα στο έργο του Δάντη χειροπιαστό φανέρωμα : Το άξεχώριστο συναίρεσιμα, την άπαραίτητη συνέργεια του πραγματικού και του ιδανικού για τη γέννηση των έργων της έντέλειας που στέκονται στην κορφή. Σταμάτησα στη φρασούλ' αυτή που άπάντησα στο «Σύστημα Καλλιλογίας», ένα λομονημένο βιβλίο πωλοῦ μας αισθητικού μελετητή, του Στρατούλη. «Οι κλαστικοί, σημειώνει με κάποια άφέλεια, θέλουν το Δάντη κλασικό και οι ρομαντικοί ρομαντικό». Δεν είναι πράξενο τοῦτο. Γιατί ο Δάντης είναι μαζί και κλασικός και ρομαντικός· ή, κριότερα, στέκεται άπάνω και από κλασικισμούς και ρομαντισμούς. Δεν τους ξέρει. Δεν τους ύπαυτεύεται. Στον αιώνα του άνήκει και μαζί προκηρυττει τους νέους καιρούς. Τάχα σε άλλο ποιητή να φούντον' έτσι ζωηρά ένδηλωμένα, μά και συμφιλιαμένα, τα περισσότερα, αντίθετα στοιχεία ; Όμως το ένα δεν άντιστέκεται στο άλλο. Το ένα συμπληρώνει το άλλο. Είναι άκέρως. Όλοκληρωτικός. Όλη ή γεωμετρία ; ή όλη ή μουσική συναδερφώνονται στο στίχο του. Είναι ο φιλολογικώτερος μαζί και ο πλαστικώτερος ποιητής. Έκείνος που ο Μόριση θέλησε να τον παραστήσει πώς έμπνέεται περισσότερο από την τέχνη τη ρητορική παρά από την άγνή ποιητική, που ο Έγγελος, κάπως άπρόβλετα, θαύμασε τη δύναμή του την πλαστική, — ά δ ρ ι α ν τ ο π ο ι ο τόν άνόμασε — και που άλλο κριτικά διασηπές — επί κεφαλής ο άγγλος Καρόλ — ύψώνοντ' ως τον έβδομο ούρενθ το τραγούδι το συγκρατητό, τα άδιάκοπα, που είναι το σχεδόν σωπατό από την ύπονοητική συνταμία και ταχυλογία ποίημα. Για τίητο και όσοι τον κοιτάζουν με τη δύναμη όχι των μετρίων τους ή και των γυαλιών τους των άκαπρίστον, μά με γυαλιά χροκατισμένα, τον ξανοίγουν κάτω από το βάψιο το δικό τους, που είναι και τότε πάντα εκείνος όσο κι αν παρασταίνεται μονόχρωμος. Η αλήθεια είναι πώς συναλλάζει και χανεύει όλα τα χρώματα, μένοντας πάντα ένας άσπρηρά. Το να μένη ένας ζώντας μαζί πολλοπλός, αυτό είναι το μυστικό του μεγαλοκώμου του μιλθού. Μά για να καταλάβης τον κολοσσαίο θράχο της αλήθειας, δε φτάνει να βλέπης από το παραθύρο σου μιά όψη του μονάχα· άνάγκη, καθώς λέει ο ποιητής, άνάγκη να κάμης το γύρο του και στην κορφή που ν' άνεβής. Σωστά παρατηρήθηκε πώς, ένθ μέσα στην ποίηση του Δάντη όλα είναι ύπερφυσικά, έν' εκείνος ποιητής από τους κρυσιώτερους. Ο ύπερούσιος ιδεαλισμός του ύψάθηκε γερά χτισμένος άπάνου στα θεμέλια ένός ρεαλισμοῦ (καθώς τώρα συνθίζουμε να λέμε τους όρους αυτούς), ρεαλισμοῦ και μάλιστα από τους πιο στερούς. Όλα του ηγαζόν από τη Φλωρεντία του και στη Φλωρεντία του κλάγγουν. Η Φλωρεντία ή δαντική, καθώς ή Άθήνα του Δημοσθένη, καθώς ή Προδηγγία του Μιστραλ. Οι άγάτες του και τα μίση του. Του Μυστι-

πὸν Ρόδου ὁ δραματιστὴς χαμένος ὡς τὸ λαμὸ στὴν κοπριὰ τοῦ Ἀγγίλου, στοὺς πολιτικοὺς καυγάδες τοῦ τόπου του. Μὰ χαμένος πὸ πολὺ σὰ δικαιοκρίτης, ἂν ἔχι μὲ τὴ δύναμη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἡρακλῆ. Καὶ μέσα στὸν κῆλο τοῦ στοιχασμοῦ του κ' ἂν ἔμπασε τὸν κόσμον ὁλόκληρον, τὸν κρατεῖ τὸ χαλιμάρι τοῦ στίχου του, δεμένος ὑπάλκου στὰ προστάσματά του. Καὶ ὁ στίχος στενεύει τὴν ἔκφραση γιὰ νὰ τὴ σωματώσῃ ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο. Σὰν τὸν Γκαίτε καὶ σὰν τὸ Ρενάν διανοητὲς παρασταίνουν τὴν ἀνάγκη τοῦ περιορισμένου, γιὰ τὸ ἔργο τῆς ἀμορφιάς. Καὶ βέλγια. Θὰ χρειάζεται σὲ ὄρια νὰ κρατηθῆς γιὰ νὰ δουλέψῃς γιὰ τ' ἀπεριόριστα.

Ἡ κόλαση σταθμὸς μονάχα γιὰ τὸ Δάντη. Ἄς ἀκούσουμε ἀόμα τὴν Κόρινθα: «Κῆλοι καὶ σφαῖρες, μιὰ μυστικὴ ἀλυσίδα, τὸν πάει ἀπὸ τὸν ἄδην στὸ καθατήριο, καὶ ἀπὸ κεῖνο στὸν παράδεισον. Τὰ πλημμυροῦνε φεγγυολιές τὰ σκοτεινὰ βασίλεια τοῦ θανάτου, καὶ ὁ τριπλὸς δημιουργημένος κόσμος πὸ εἶναι τὸ τραγοῦδι του, δείχνεται ἀκέρως, ἔμφυχος, λαμπρός. Νέο ἀστέρι καταγιάζει τὸ σερρέωμα».

Παῖς τὸ κατορθώνει τὸ θαῦμα τοῦτο; Μέσα στὸ λόγο, μὲ τὸ στίχο, μὲ τὴ ρίμα, μὲ τὴ λαϊκὴ τὴ γλώσσα, τὴ γλώσσα πὸ μιλοῦνε οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παι-

δαί, καθὼς ἡ παράδοση ἀναφέρει πῶς ὁ ἴδιος εἶπε, μὰ μὲ τὴ γλώσσα τὴ δημοτικὴ ἀριστοκρατικὰ μεταχειρισμένη γιὰ νὰ ζωντανέψῃ καὶ τὰ πὸ ἄλλα τοῦ ἔθνους, χωρὶς νὰ τὰ κατορθώσει καὶ τὰ χοντροειδέστερα στοιχεῖα τὰ ἐκφραστικά, μαζὶ—Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ! — διγγιλιακὸς καὶ ἰολαδικός, τὸ κατορθώνει τὸ θαῦμα, βοηθώντας ἕλη του ἢ καιριὰ καὶ ἄλλος τοῦ ὀνὺς ἢ θέλησή του γιὰ τ', δράση καὶ ἢ διάθεσή του γιὰ τὴν ὄνειροπόληση ἢ ἐρωτομανία του φερμένη ἀπὸ τοὺς τροβαδούρους τοὺς προθηγγανούς, καὶ ἢ σοφία του ἢ ἀριστοτελική μέσα στὴν ἐνθύμηση τῶν προσώπων καὶ στὴ φαντασία τῶν συμβόλων ἢ διτυπώσατη—μαζὶ καὶ πράγμα καὶ ἔνειαο—Μπαρτοκ, ἢ Μακαρία του καὶ περισσότερο ἀπὸ ὄλλους ὁ μέγας οὐρενὸς τῆς μεσαιωνικῆς θεολογίας, ὁ Ἅγιος Θωμᾶς ἀπὸ τὸ Ἄκουινο. Καὶ εἶχε τὴ συνείδηση τοῦ μεγάλου τοῦ ἔργου. Καὶ περίμενε γιὰ κεῖνο πληρωμὴ. Ποιά πληρωμὴ; Τὴ δόξα. Ἀπὸ τὸ ποιημά του — ἔξακολουθεῖ τὸν ἔμνο τῆς ἢ Κόρινθα στὸ Καπιτώλιο — τὸ τέλος καρτεροῦσε τῆς ἔξορίας του. Ἐλαττε τὴ φήμη γιὰ μεστῆρα του. Τὸ μέγα δρέπανο τότε θέρισε προτοῦ θερίση στὴν ἀμρίδα του τίς πάτριες δάφνες.

Κωστής Παλαμᾶς

ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΡΙΜΑΣ.

Ἡ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΕΥΘΥΔΙΚΟΥ

(ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ)

Γέλιο ἀνεῖ
νὰ φανῆ,
— κόρη ἀχνή
μακρινή,—
στὰ μαρμάρινα χεῖλη,

πὸν ζητεῖ,
προσφεροτή,
τὴ λιτή
μου ἀρετή,
στ' ἀνοιξιάντικο δειλ...

Σοῦ καίω νά!
τὰ πυκνά
μου δεινά,
σὰν ἀνά-
θημα ἀγάπης γιὰ σένα.

Κ' εἰμ' ἐγώ,
πὸν ριγῶ,—
καὶ τρυγῶ,
τὸν ἀργὸ
στεναγμὸ μου ὁλοένα,

σὰν καμιά
καλαμιά,
στὴ λιμνιά
ἐρημιά,
πὸν τὴ δέρνει ὁ βοριάς.

Ἄχ γι' αὐτὸ
σοῦ ζητῶ
δυνατὸ
τὸ πιοτὸ
στερνῆς παρηγοριᾶς!

Μ' ἂν χαθῶ,
καὶ δὲ ῥθῶ
νὰ συρθῶ
μπρὸς σι' ὄρθῶ
μάρμαρό σου μὲ θέρημη,—

τὸ χινο-
πωρινὸ
σκοτεινὸ
δειλινὸ,
νὰ μὲ κλαῖς, μόνη κ' ἔρημη...

Ρήγας Γκόλφης

≡ Η ΛΙΤΑΝΕΙΑ ≡

Ντάγκ, ντάγκ, ντάγκ.

Ένας άντρας κρεμασμένος στο σκοινί της καμπάνας ανεβοκατεβάζει ρυθμικά τὰ χέρια του, λές και τὸ κορμί του, πὸν πότε λυγίζει και πότε ὑψώνεται σὲ κάθε χτύπημα τῆς καμπάνας, ἔχει γίνει ἕνα πρῶμα μετὸ σκοινί.

Ἡ καμπάνα λαχανιάζει, τὸ μέταλλο λές κι ἀχνίζει... Οἱ ἤχοι ξεχύνονται ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς καμπάνας, ἡ καρδιά της λές και θὰ σπάσει σάν ἄλλογο πὸν τρέχει, τρέχει, λοχανιάζει, ἰδροκοπάει, ἀφρίζει...

— Θὰ σήξεις τὸ καμπαναριό, τοῦ λέει ἕνας.

Κείνος δὲν ἀκούει τίποτα. Ἡ ρυθμικὴ κίνηση τοῦ κορμιοῦ του τὸν μεθάει...

Κουρασμένος παρατάει κάποτε τὸ σκοινί και τότε τὸ ἀρπάζει ἄλλος. Ἡ καμπάνα πὸν λαχανιάζει σάν ἄλλογο, σπαθίνει γιὰ μιὰ στιγμή και πάλι ξεναρχίζει τὸ τρέξιμο, ἐνῶ ὁ ἀνθρωπος πὸν κρατᾷ τὰ γκέμια, δὲν τῆς ἀφήνει οὔτε στιγμή νὰ ξενασάθει. Ἀγκομαχᾷ ἡ νορμπάνα, στήθεται τὸ μέταλλο, στραγγίζει στὸν ἀέρα τοὺς μυστικούς, τοὺς βαθιὰς ἤχους, πον ογαίνουνε ἀπὸ ὄλους τοὺς πόρους της.

Ὁ σὺνταξὸς εἶναι θολός, ὁ ἥλιος κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα.

— Τί τρέχει; Γιατί χτυπᾷνε οἱ καμπάνες; μουρμουρίζει σιγαλὰ ὁ γέρος μετὰ κλειστά, τὰ γουδιασμένα μάτια πὸν κἀθεισὰ κοντὰ στὸ σθητό, κρύο τζάκι.

— Ἐχομε λιτανεῖα, τοῦ ἀποκρίνεται ἡ νύφη του πὸν ἔτοιμάζεται νὰ πάει στὴν ἐκκλησιά.

— Λιτανεῖα; ρωτᾷει ὁ γέρος.

— Ναι, λιτανεῖα. Γιὰ νὰ φύγουνε τὰ φαντάσματα πὸν μεζευτήκανε σὲ κείνο τὸ καλιόσπιτο...

— Ποιὸ καλιόσπιτο;

— Στοῦ παπᾶ τὸ σπίτι.

— Θᾶχοντε και τὴν εἰκόνα πούκανε καλὰ τὸ Βασιλιά.

Ὁ γέρος μούγκρισε. Ἐπειτα ἀπλωσε τὸ χέρι του, ἔβαξε χάμι, βήγχε τὴν τομπίδα κι ἄρχισε ν' ἀνακατεύει τὴ στάχτη πὸν εἶπανε μαζεμένη σωρὸς στὴ μέση τοῦ τζακιῦ. Ἀπλωσε τὸ χέρι του πᾶνω ἀπὸ τὴ στάχτη.

— Οὔτε σπῖθα, ψιθύρισε.

Ἡ νινάγια φορᾷει ἐντὶ ἄσπρο τσεμπερί σὸ κεφάλι.

— Μὴν ἀργήσεις, ψιθυρίζει ὁ γέρος.

Κεῖνη γυρίζει τὸ κλειδί στὴν κλειδαχνὰ πὸν τρίζει. Ὁ γέρος κίθκει μιὰ κρουάδα μέσα στὴν ψυχὴ του. Μονάχος, ἔρημος μέσα σὸ σπίτι, φοβᾷται.

— Νὰ εἶχα τουλάχιστο λίγη φωτιὰ συντροφιά, μουρμουρίζει.

Θυμᾶται τὸ γλυκὸ τραγοῦδι τῆς φραπᾶς πὸν ἡ ἄχνα της σὰ χάδι ἀπλωνόθηκε σὸ πρόσωπό του. Πάσον καιρόδει τώρα ν' ἀκούση τὸ γλυκὸ τραγοῦδι πὸν τὸν νκούριζε μιὰ φορὰ στὴ μαύρη νύχτα τῶ γηραιῶν του...

Ντάγκ, ντάγκ, ντάγκ...

Οἱ παντιέρες πὸν τίς κρατοῦνε ὑψωμένες περήφανα τὰ παιδιὰ, ἀπεμίζουνε ὄξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά...

Τὰ φανάρια, μετὰ τὰ χρωματιστὰ τζακίγια, ἀνοικμένο λάμπουνε δειλὰ σὸ φῶς τῆς ἡμέρας...

Μέσα στὴν ἐκκλησιά ξεκολοῦθεῖ ἡ λειτουργία... Ὁ παπᾶς θυμωτίζει, ὁ κληρὸς τοῦ μεζνιοῦ σηκώνεται πηχτός, μυροῦδάτος, θολώνει τὸν ἀέρα, κάνει βαριά τὴν ἀτμόσφαιρα, πᾶει ἀψηλὰ ὡς τὴ μύτη τοῦ Παντοκράτορα... Οἱ φωνὲς τῶν ψαλτάδων ξεχύνονται ὡς τὸ δρόμο... Τὸ πλῆθος πὸν πλημμυρίζει τὴν ἐκκλησιά, ξεχειλίζει κι ὡς ὄξω σὸ πεζοδρόμιο...

— Νὰ βγάξουνε τὴν εἰκόνα, φωνάζει ἕνας.

Τὸ πλῆθος παραμερίζει, κάνει τόπο. Γὰ παιδιὰ παίρνουνε τὰ ξεφτέρια σὰ χέρια τους. Κάνουνε τὸ σταυρό τους, σκύβουνε, τσακίζουνε τὰ κορμιά τους καθὼς περνᾷ ἀπὸ μπροστὰ ἡ εἰκόνη. Ὅλοι διψοῦνε νὰ τὴν ἰδοῦνε, Μὰ εἶνη δὲ φαίνεται. Μιὰ τόση δὰ εἰκονίτσα...

— Μιὰ στολιά, λέει ἕνας.

— Μὰ τί θαματούργη... Ἀκούς ἐκεῖ τόσο μικρὴ και νὰ κάνει καλὰ ἕναν κοτζᾶμ βασιλιά...

— Ἄμ τί θάρρεις; Ἡ χάρη της ἔμα θέλει...

— Καὶ τώρα θὰ κάνει τὸ θάμα της. Θὰ τὸ ἰδεῖς...

— Μακάρι νὰ μᾶς λυπηθεῖ. Νὰ ἡσυχάσουμε.

Κύρια λήσον, Κύρια λήσον, ἀκούγονται οἱ φωνὲς τῶν παιδιῶν ρυθμικῶς, καμπανιστές.

— Ὁ ἄρρωστος τί κάνει;

— Στὰ ἴδια. Λέμε πὼς θὰ πεθάνει.

— Ἄν τὸν λυπηθεῖ ἡ χάρη της...

— Μακάρι, γιατί εἶναι φαμελίτης ὁ κορμιοῦρης...

Οἱ παπάδες φοροῦνε τίς κηνούργιες στολές τους. Εἶναι κ' ἕνας ἀρχιμαντρίτης με χρυσιὰ στολή, με μαῦρο πικραλοῦμακο σὸ κεφάλι και μ' ἕνα χρυσο σπυροκρεμασμένο σὸ στήθος.

Ὁ δρόμος, καθὼς περνᾷ ἡ λιτανεῖα, μυρίζει μοσολίθω, πὸν ὑψώνεται ἀργὰ σὰ σύννεφο... Στὰ παράθυρα στέκονται ἀνθρωποὶ με κερὰ σὸ χέρι ἀνκμμένα, πὸν κάνουνε τὸ σπυροῦ τους καθὼς βλέπουνε τὴν εἰκόνα νὰ περνᾷ...

— Νάτη, νάτη, φωνάζει ἕνα κορίτσι, δείχνοντας τὴν εἰκόνα μετὰ δάχτυλό του.

— Μὴ δείχνεις και δὲν κάνει, τὴν συμβουλεύει ἕνα ἄλλο κορίτσι, κἀνοντας κι αὐτὸ τὸ σπυροῦ του.

Οἱ ἀνθρωποὶ πὸν κητῶνε τὴν εἰκόνα βαδίζουνε ἀργὰ πίσω ἀπὸ τοὺς παπάδες. Ὁ ἰδρωτὰς, σπᾶει ἀπὸ τὰ κούτελά τους.

— Σκοπίσέ μου τὸν ἰδρωτὰ, λέει ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς σὲ κάποιον πὸν βάδιζε δίπλα του.

Κείνος βγάξει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα ἄσπρο μαντῆλι, και τοῦ σκουτίζει τὸν ἰδρωτὰ.

— Νὰ τὸ φυλάξεις αὐτὸ τὸ μαντῆλι, πὸνὲ σιθυλεύει μιὰ γριά δίπλα του, πὸν φαντάζεται τὸν ἰδρωτὰ σάν ἕνα εἶδος ἀγίασμα.

Ἡ λιτανεῖα ζυγώνει πῶρα σὸ σημάδι.

Ἀψηλὸ, ἄσκημο, μυστηριώδικο, σκελετωμένο ὑψώνεται μπρὸς σὰ μάτια τοῦ τοῦ σπαπᾶ τὸ σπῖθα.

— Νὰ το, φωνάζει ἕνας, γουρλώνοντας τὰ μάτια του.

Πάνω στὸν τοῖχο, στὴ συνθηλαμένη του θέση, πρὸ-

Θαλε πάλε τὸ πουλί. Μαῦρο, ἀκούητο, μυστηριώ-
δικο...

— Μαῦρέ, πουλί εἶναι; ρωτάει ἕνας.

— Ὁ Σίτριανός μεταμορφωμένος, λέει ἄλλος.

— Τὸ στοιχείο τοῦ σπατιοῦ...

Ματιές ἄγριες, γιομάτες φόβο καὶ μῖσος καρφώ-
νουνται ἀπάνω του, ἐνῶ κεῖνο μένει ἀκούητο, ἀδιά-
φορο...

— Οὔτε γυρίζει νὰ μᾶς κοιτάξει...

— Ἔννοια σου καὶ θὰ ἴδεις, φωνάζει κάποιος.

Τώρα πού ἔχουμε τὴν εἰκόνα σὺν ἀσπίδα, μπορού-
νε νὰ διαφοροῦνε, νὰ φοβερίζουνε...

— Βρομοπούλι, φωνάζει ξύς μὲ μάτι γιομάτο μῖ-
σος.

Εἶναι ὁ ὄχτρος πού τόσον καρὸ πούς τυραννάει,
τούς χλοῖει τὴν ἡσυχία, ἀπλώνει τὸ φόβο σὲ ὅλη τὴ
γειτονιά.

Ὁ ἄνθρωπος σκύβει ν' ἀρπάξει ἀπὸ χάμω μιὰ πέ-
τρα. Ἔτσι νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ χτυπήσει, νὰ
τὸ ρήξει κάτω, νὰ τὸ πατήσῃ στὴν κοιλιά, νὰ ἴδῃ
ἔξω χιμένα τῶντερά του, τὸ αἷμά του νὰ τρέχει. Τὸ
αἷμα του, πού σίγουρα θὰ εἶναι μαῦρο, πηχτό, σκο-
τωμένο...

— Τὴ κάνει, μωρὲ σάλλε; Θέλεις νὰ σοῦ πικροῦν
τὸ χέρι; τοῦ φωνάζει ὁ διπλανός του.

Κεῖνος τὸν κοιτάζε μὲ ἀπορία.

— Βέβαια, δὲν τὸ ξαίρεις; Τὰ φαντάσματα δὲν
τὰ περοβολοῦνε, οὔτε τὰ ντουφεκίζουνε...

Ὁ ἄλλος κατεβάζει τὸ χέρι του κα ἀφήνει χάμω
τὴν πέτρα πούσφιγγε μέσα στὴ χούφτα του...

Ὁ κόσμος σταμάτησε... Ὁ πηγάς θὰ ὑψώσει
δέηση...

— Τώρα θὰ γίνῃ ἡ μεγάλη μάχη...

— Ἡ χάρη τῆς θὰ πολεμήσῃ μὲ τὰ φαντάσματα.

— Καὶ θὰ νικήσῃ...

— Βέβαια. Πάντα νικάει ἡ χάρη τῆς. Δὲν εἶδες
καὶ μὲ τὸ Βησιλιά;...

— Ἀλήθειαι...

— Τόσοι καὶ τόσοι γιατροὶ τίποτα δὲν μπορούσανε
νὰ κάνουνε. Ἦρθε ἡ χάρη τῆς...

Ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ πατᾶ πού δέεται μὲ δυνα-
τήφωνα ἀπάνω στο ἠμεῖο...

Τὸ πουλί, μὲ κληρονομία σὺν ἕνα πλευρὸ τῆ
φτερούγα του, σηκώθηκε ὄρθιο στὰ πόδια του. Μὰ
τὰ πόδια του σὰ νὰ λυγίσανε στὸ βάρος τοῦ λι-
γνοῦ του κορμιοῦ, καὶ πάλε ξανακάθησε πάνω στὸν
τοῖχο πού ἀργοσερνότανε ἀπάνω του ἀπὸ χρόνια ἑ-
ναςπικνὸς κισός.

Δέεται ὁ πατᾶς.

— Κοίταξέ το, οὔτε κουνιέται καθόλου ἀπὸ τὴ θέ-
ση του.

— Κάνει πὼς δὲ φοβᾶται...

Ὁ κερνὸς τοῦ λιβανιοῦ ἀνεβαίνει ἀψηλά.

Ἄξαφνοι μιὰ βρόμα σηκώθηκε μέσα ἀπὸ τὸ ρη-
μάδι καὶ ξεχύθηκε στὸν ἀέρα.

— Πούφ...

— Θὰ σκάσουμε.

— Μὴ φοβάσαι. Εἶναι ἡ ἀνάσα του. Μπορεῖ νὰ σκα-
σε τὸ Κασὸ καὶ ξεχύθηκε ἡ βρόμα...

Αὐτὴ ἡ ἐξήγησι βρῖσκει μιὰ εὐχάριστη ὑποδοχή.
Ὅλοι πιστεύουνε πὼς ἡ πρῆσι τῆς εἰκόνας εἶναι τὸ

σο μεγάλη, πού ἔκανε τὸ στοιχείο νὰ σκάσῃ, σὰ νὰ
τὸ πάτησε κανεὶς στὴν κοιλιά...

— Εἶδες βρόμα;

— Λὲς κ' ἔσκασε κανένα κοκὸ σπυρὶ καὶ χύθηκε
ἔξω ὅλο τὰ ἔμπου.

— Καὶ μήπως δὲ μᾶς ἔχει καθήσῃ σὺν κερνὸ στυ-
ρὶ στὸ στέροκο τόσον καρὸ;...

Ἐπὲρ νοσοῦντων, κερνόντων, αἰχμημάτων... ἀ-
κούγεται ἡ φωνὴ τοῦ διακόου, τρυπητῆ, διαπεραστῆ
κῆ...

Ὁ Στέφος, ἀκουμπισμένος στὴ γωνιά ἐνὸς σπι-
τιοῦ, παρακολουθεῖ ἀπὸ μακριὰ τὸ θέαμα.

Ἡ ψυχὴ του εἶναι βαριά.

— Πού βρῖσκεται ἀνάμα αὐτὸς ὁ λαός; Πῶς θὰ
ξυπνήσῃ; μουρμουρίζει.

Ἀκούει τὴ φωνὴ τοῦ πατᾶ. Ἡ φωνὴ του τονε
πειράζει στὰ νεῦρα, τὸν ἐρεθίζει. Τὴν βρῖσκει γιο-
μάτη ψευτιά καὶ ὑποκρισία.

— Ὁ Τύραννος πού βασιλεύει πάνω στο ποίμνι
του, μουρμουρίζει.

Βλέπει μιὰ γριούλα δίπλα του πού κάθε φορὰ σὰ
θέλει νὰ κάνει τὸ σταυρὸ τῆς, λυγίζει τὸ κορμὶ τῆς
καὶ φέρνει τὸ χέρι τῆς ὡς κάτω στὴ γῆ.

— Ὡς πότε πιά; ὡς πότε πιά; δὲ θὰ βρεθεῖ κανεὶς
νὰ τοὺς ξυπνήσῃ; μουρμουρίζει πάλε.

Νιώθει ἕνα μῖσος γιὰ τὸν πᾶν πού ἀκούει τὴ φω-
νὴ του ἀπὸ μακριὰ.

— Τοὺς κρατᾶει στὸ σκοτάδι, τοὺς ποτίζει τὸ δη-
λητήριο τῆς ψευτιάς, κα αὐτοὶ πίνουνε, πίνουνε, ἀνι-
ποττοὶ, φχαριστημένοι. Ἄ δοκιμάσεις νὰ τοὺς ἀφαι-
ρέσεις τὸ ποτήρι μὲ τὸ φαρμάκι ἀπὸ τὰ χεῖλια, εἶναι
ἄξιοι καὶ νὰ σὲ λιθοβολήσουνε.

Γύρω του οἱ ἄνθρωποι σταυροκοποῦνται, κρατοῦ-
νε στὰ χέρια κερνὰ ἀναμμένα, ἔχουνε ἕνα ἕφος συν-
τριμμένο...

— Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ ἕνα πουλί... Τί τραγικὰ μο-
ροὶ πού εἶναι οἱ ἄνθρωποι... Ὅριστε, ἕνας ἄνθρω-
πος διευθίνει τόσον κόσμο. Αὐτὸς τοὺς ὀδηγεῖ κα οἱ
αὐτοὶ ἀκολουθοῦνε, ὑποταχτικοὶ του. Ὁ τράγος καὶ τὰ
πρόβατα...

Θυμῆθηκε πάλε τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ πού τοῦκα-
νε μάθημα ἰδιαιτέρο. Εἶτανε βέβαια πραγματικὸ νὰ στε-
ρηθεῖ τὸ μικρὸ αὐτὸ μιστὸ, σ' αὐτὴ μάλλιστα τὴ δύ-
σκολη περίστασι, μὰ κάθε φορὰ πού τὸν ξαναθυμά-
τανε, δὲν μπορούσε νὰ μὴ γελᾶσει. Τὸ βράδι θὰ τοὺς
τὸ δηγηθεῖ στὸν Κόκκινο Τράγο καὶ θὰ σκάσεινε ὅ-
λοι στὰ γέλια.

Μιὰ γυναίκα ζυγώνει ἀφαιρεμένη τὴ κερὶ τῆς στὸ
μοῦτρό του.

— Πρόσχε, κυρά μου, θὰ μοῦ κάμεις τὸμουστάκι
μου καὶ δὲν ἔχω ἄλλο κἀλλάξω, τῆς λέει.

Ἀναπαρασταίνει ὅλη τὴ σκηνή. Φτάνει στὸ σπῆτι
τοῦ μαθητῆ, χτυπάει τὴν πόρτα, κατεβαίνει ἡ δοῦ-
λα. «Δὲν εἶναι κανεὶς ἀπάνω; ὁ κύριος μοῦδωσε νὰ
σᾶς δώσω αὐτὸ τὸ γράμμα.» Δὲ βάζει τίποτα κοκὸ
μὲ τὸ νοῦ του. Σπῆζει τὸ φάκελλο, διαβάσει. Λιπού-
μαι πολλὴ, κύριε, μὰ πληροφοροῦνται πὼς εἴσατε σο-
σιαλιστῆς καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἐμπιστευτῶ τὸ πᾶσι μου
στὰ χέρια ἀνθρώπων πού δὲν πιστεύουνε εἴτε Θεό,
εἴτε βασιλιά, εἴτε πατρίδα. Εἶναι νὰ μὴ γελᾶσεις
λοιπὸν; Δὲν ἐμπιστεύεται τὸ πᾶσι του στὰ χέρια ἑ-

νός σοσιαλιστή. Τό ἐμπιστεύεται όμως στά χέρια ἐ-
νός ἐθνικιστή, εἰδός παπᾶ, γιά νά τό πλάσσουνε ἴδιο
σάν τόν ἑαυτό του, γιά νά δημιουργήσουνε ἕνα σιλά-
βο περισσότερο, πού νά σέρνεται ὑπάκουος πίσω ἀπό
τούς παπᾶδες καί τούς βασιλιάδες, καί νά ζητάει νά
καταπολεμηθεῖ τὰ φαντάσματα μέ εἰκόνες καί λιπο-
νεῖς.

Στίς σκέψεις αὐτές πού εἶπαμε ἔτοιμος νά τις συ-
νεχίσει, τόν ἀνάγκασε νά βάλει τέλος ἡ φωνή πού
πῆγα, πού ἀντήχησε κείνη τή στιγμή 'σάν πρόκληση
μέσα στήν ψυχή του.

Ἐπὲρ νοσούντων, καμψόντων, ἀγκυαλιώτων...

Ἐνωσε κάτι νά ξεχειλίσει μέσα του, κάτι νά τόν
πνίγει, ἕνα κῆμα ἀηδίας νά σηκώθηκε μπροστά του
βουνό, ἔτοιμο νά τονε σκεπάζει.

Δίπλα του, ὄξω ἀπό τήν πόρτα, εἶπαμε μιὰ μεγάλη
τετραόγωνη πέτρα. Πήδησε πάνω καί φώναξε μέ ὅλη
τῆ δύναμη.

— Πάψε, παπά... Φτάνει πᾶ τό ψέμα καί ἡ ὑπο-
κρισία. Αἰῶνες τρέφεις τούς ἀνθρώπους μέ τό ψέμα.
Ἄφησέ τους λεύτερους νά γνωρίσουνε τόν ἑαυτό
τους, λυπήσου τους πιά στή δυστυχία πού τούς πλκ-
κάνει.

Ἡ φωνή του πῆλγχε μέσα στή βουή πού κάνανε
οἱ φωνές τῶν παιδιῶν. Ἡ λιτανεία ἔτοιμάστηκε νά
ξεκινήσει...

Τὰ λόγια του δὲ φτάσανε ὡς ταῦτα τοῦ παπᾶ...

Μερικοὶ πού στεκότανε κοντά του, τὸν κοιτάξανε
περίεργοι, σάν ἕνα ζῶο παράξενο.

— Τί ἔπαθε αὐτός ὁ χριστιανός; ψιθύρισε ἕνας.

Ἐντε χωροφίλικας τονε ζύγωσε.

— Αἱ, κομπάρσε, τί σου ἦρθε; Σοῦ πονεῖ ἡ κοιλιά
σου καί φωνάζεις; Δὲν πῆς σέ κανένα φαρμακεῖο νά
ζητήσεις λιγάκι λάβδανο!

Κάτι παιδιά πού ἀκούσανε τὰ λόγια τοῦ χωροφί-
λικου, σκάσανε στά γέλια.

Ὁ Στέφος μέ μάτι θλιμμένο ἔβλεπε τὸ πλῆθος νά
κυλιέται μπροστὶ του τυφλά, ὑποτακτικά, ὑπάκουο,
πίσω ἀπὸ τὸν παπᾶ. Μιά ἀπέρονη, βιβδιά συμπάθεια
ζουγραφίζοντανε σὸ πρόσωπό του, τὰ χεῖλια του τᾶ-
σφιγγε σφιγτὰ ὁ πόνος...

Ὁ νοσοκόμος τὸν τοάδηξε ἀπὸ τὸ πανταλόν.

— Ἔλα, κατέθη καὶ δίνε του...

Ὁ Στέφος κατέθηκε κάτω ἀπὸ τήν πέτρα.

Οἱ ἄλλοι συζητούσανε.

— Μασσόνος εἶναι, εἶπε ὁ ἕνος.

— Κανένας τρελὸς θάνα. Δὲ βλέπεις τὸ μάτι του;
εἶπε ὁ ἄλλος.

Ἡ λιτανεία πέρασε. Ἀπὸ μακριὰ ἀκουγόντανε οἱ
φωνές τῶν παιδιῶν. Κύριε λέξσον, κύριε λέξσον...
Οἱ φωνές, ὅσο παραγοῦσε ἡ λιτανεία, σήφτανε σι-
γὰ σιγὰ...

Ὁ Στέφος ἔβαλε τὰ χέρια στίς στέτες τοῦ σοκ-
καμιοῦ του, κατέβασε τὸ κεφάλι σὸ ἴτηθος καί ξε-
κίνησε γιά τὸν Κόκκινο Τράγο μέ ὄμμα ἀργό...

Ὁ χωροφίλικος τοῦρηξε μιὰ λοξή ματιά...

Ἐγὼτερεῖ χαμογέλασε...

Κώστας Παρορίτης

(Ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ρομάντζο «Ὁ Κόκκινος Τράγος»)

ΡΥΘΜΟΙ (*)

6

Ἡ γλῶση καί πάλι σκέπασε τὸν γαρέμιο τοῖχο πάντα,
Κι Ἄνοιξη ὀλοῦθε μύρισε καί πνέει παντοῦ ἡ ζωή,
Πονετικὴ κισσέ, καί σὺ, ἀνέθρα, μιὰ γιρλάντα
Νά πλέξεις στοῦ ἔρημου σπιτιοῦ τῆ θύρα τὴν κλειστή.

7

Νείρομαι πάντα μιὰ ἡσυχία ζωὴ μακριὰ ἀπ' τὴν πόλη,
Γῆς καὶ οὐρανοῦ νά χαίραμι μὴ μονάχη συντροφιά,
Καί μέση στοῦ σπατάκι μου—γυρλίθιο ἀραξοδόλι—
Στὸ τζάκι ἡ χειμωνιάτικη νά μοῦ μιλάει φωτιά.

8

Ἀμυγδαλιές, πού τᾶχαρο στολίζετε τὸ σπίτι,
Ἀνθίστε τώρα, εἶναι καιρός, ἦρθε ὁ Γεννάριος πιά,
Καλέστε κι ἀπ' τὴ στέγη μου τὸν πρόσχαρο σπουργίτη
Νάρθει νά πλέξει σ' ἀνθη σις, νά μοῦ εὐφρανθεῖ ἡ
(καρδιά.)

9

Πάνου ἀπ' τὴ λίμνη στάθηκε τὸ ὀλόγιο φεγγάρι,
Καί καθὼς τὴν ἐτύλιξε μέσ στοῦ γλαυκῶ του φῶς
Ἐχόθη τέτιο ἀπάνω της λυκοτὸ μαργαριτάρι,
Ποῦ, λές, κρυφαναγάλιασε κι ὁ μούρος της βιθός.

10

Γέρικη ἰτιά τοῦ κήπου μου, σὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου,
Καθὼς πολὺ περίλυτα λυγίζεις τὸ κορμί,
Σάν ἀνθρώπος μοῦ φαίνεσαι, πού τὸν κοπιῶνε —
(Θέ μου! —
Στὴ θέση αὐτὴ νά μοῖρεῖται, πὸς ἔξορει πῶς καμιοῖ.

11

Ἦρθανε, καλῶς ἦρθανε, τὰ σύννεφα τοῦ Ὀχτώβρη,
Τῆς χειμωνιάς μηνύματα στίς ἔρημες καρδιές...
Ἡ περγελίστρα ἡ Ἄνοιξη γυρίζοντας θὰ μῶδρει
Τὰ ρίγη, πού μοῦ ἀφίνετε τοῦ Δεκεμβρίου βροφίδες...

12

Τοῦ δειλινοῦ τᾶπόφεγγα λιποθυμοῦν στα τζάμια,
Νά, κίδλα ἡ νύχτα φάνηκε στὸν κάμπο τὸν πλατύ,
Ἡ νύχτα! πάλι ἡ Μοναξιά δὲ νάβγει ἀπόψε ἡ Λάμιχ,
Ἡ Μοναξιά... σὸ σπίτι μου, καί μόνο, μόνο αὐτή.

13

Καλὰ χελιδονάκια μου, περάστε κι ἀπὸ μένα,
Καί τοῦ σπιτιοῦ μου μιὰ στιγμή ταράχτε τὴν ἠχώ,
Μὴν μελαδεῖτε μοναχὰ σὲ σπᾶτια εὐτυχισμένη,
Ἔτσι καλὸ καὶ σ' ἄγουρο νά δῆτε γυρισιό.

14

Τί καὶ ἂν χτυπάει τῆς Κυριακῆς ἡ γιορτινὴ καμπάνα;
Πὸς θὰ ξεπνήσει τὴν ἀγῆ νά πάει στὴν ἐκκλησιά;
Ἄλοι μοῦ φύγαν... Μονίχα ἡ ἀξέχαστή μου Μάννα
Ἐρχεται μέ τὸν ἥσιο της καί μέ παραγορᾶ...

15

Στείρα ἡ ζωὴ σου ἐπέρασε, παρὴ γερροντοκόρη,
Τὸν ἐκλεχτὸ προσαμένοντας—Θέ μου καί πὸς ἀργεῖ—
Πὸς θὰ χαϊρόσουν, ἄμοιρη, νιχόχταν νά σοῦ ἐφόρει
Κάποις τὰ νυφωστέφωνα στὴν γκιρζα κερπλή.

16

Σταθήκανε προσεχτικά τὰ μαῦρα κυπαρίσσοι
Μὲς στὸ λευκὸ τὸ πέλαγο τῶν θλιβερῶν μνημάτων,
Καὶ μιὰ λέξ' αὖ ἀφογκάζονται καὶ μιὰ κρατοῦνε τὰ ἴσα
Τῶν μυστικῶν μοιρολογιῶν τοῦ πλήθους τῶν Μακά-
(ρων...)

*Αγρίτιο.

Κίμων Γαλάξης

(*) Τὰ 1—5 δημοσιονήματα σὲ παλιὸ φύλλο τοῦ «Νουμά».

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ φιλέλληνας ἢ Ρωμιόφιλος, καθὼς πο-
τὸ σκεπτὰ θέλει νὰ λέγεται, Ἑλληνιστῆς δόξτο-
ρας Κίρκος Ντίντριχ τῆς Λειψίας, εἶχε τὴν
καλοσύνη νὰ μᾶς στείλει γιὰ τὴν κωνσταντινου-
πολιτικὴν περίοδον τοῦ «Νουμά» μιὰ σειρά πολ-
λύτιμα γράμματα τοῦ μακαρίτη ποιητῆ, λογογράφου
καὶ ποιητοῦ συνεργάτη μᾶς Κώστα Χατζοπου-
λου. Τὰ γράμματα' αὐτὰ ἀρχίζομε νὰν τι δη-
μοσιεύοιμε ἀπὸ τὸ σημερινὸ φύλλο, ὅπως εἶναι
γροχημένα, μὲτὴν ἀνωμαλίᾳ τῆς γλώσσης καὶ μὲ
τὴν ὀρθογραφίαν τους, ποὺ δείχνουν καὶ αὐτὰ τὸ
ἀνήσυχον καὶ ἐρευνητικὸν τοῦ πνεύματος. Μέσα στὰ
γράμματά του πρὸς τὸν κ. Ντίντριχ ὁ ἐσωτερικὸς
Χατζοπούλος δείχνεται ἀτόφιος καὶ ἀπυράλλατος,
ὅπως εἶπανε, μὲ ὅλες τῆς ἀρετῆς του καὶ μὲ ὅλα
τὰ ψεγάδια του: Μὲ τὴν ἀλύγιστη τιμιότητά
του, μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ εἰλικρινεῖν, μὲ τὸ κριτικὸν
τοῦ ταλέντου, μὲ καὶ μὲ τὴν γοητικὴν του, τὴν
ξυψωμένην του, τὴν φαρσομανίαν του, τὴν μεταλλα-
γὴν καθὲς τόσον τῆς γνώμης του γι' ἀνθρώπους καὶ
γιὰ πράγματα. Τὰ γράμματα εἶναι στολιμένα ἀπ'
τὸ 1902 — 1910.

Ἀθήνα, ὁδὸς Κοραΐ 18.

Ἀγαπητὲ Κάρωλε,

Γιὰ νὰ μὴ σοῦ ἀπαντῶ τόσον καιρὸ ἴσως θὰ μὲ ὑ-
ποθέτης θυμηθῶμαι μαζί σου γιὰ κείνα ποῦ μοῦ ἔγρα-
φες ὅσον ἀφορᾷ στὸ ἄρθρον μου περὶ Καμπύση εἰς
τὸ γράμμα σου. Κ' ἔτσι φαίνεται νὰ σ' ἔχουν συνει-
θίσει οἱ Ρωμιοὶ νὰ σ' ἔχουν καλὸν ἄνθρωπον τῶν παινεύ-
εις καὶ νὰ σὲ βρίθουν ὅταν τοὺς λέξ' μὲ εἰλικρινεῖς
τὴν γνώμη σου. Γιὰ μὲ ὅμως ἡ γνώμη τοῦ ἄλλου εἴτε
μοῦ κλονίζει εἴτε ὄχι τὴν πεποιθήσειν δὲν ἔχει νὰ κά-
μῃ τίποτε μὲ τὴν προσωπικὴν συμπεριποίησιν. Μὲ τὸν
Καρκαβίτσαν ἀφῆνης διαφωνοῦμεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν
ἀντίληψιν τῆς τέχνης, ἀλλ' αὐτὸ δὲν μᾶς ἐμποδίζει τί-
ποτε νὰ εἴμεθα οἱ στενότεροι καὶ πιὸ ἀγαπημένοι φί-
λοι. Τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ψεύτικου ποῦ μοῦ κάνουν τὰ
τελευταῖα του ἔργα δὲν τοῦ τὴν ἔκρυψα ποτέ, ἀλλὰ
τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην ποῦ ὁ χαρακτήρ του
ἐμπνέει—μιὰ ἐξαιρέσις μέσα στὸ ρωμικὸν ὄρκορον
— δὲν τὴν ἐπηρέασε ποτέ στὴν ψυχὴν μου ἢ ἐπιφύ-
λαξί μου αὐτὴ πρὸς τὸ ἔργον του.

Ἄν δὲν σοῦ ἀπάντησα λοιπὸν ἐγκαρτέροτα, ὁ λό-
γος εἶναι ὅτι ἤμουν τόσο ἀπασχολημένος ὥστε δὲν
ἔλαβα τὸν καιρὸ. Καὶ τώρα ἀκόμα εἶμαι ἄνω κάτω.
Ἡ ζωὴ μου δὲν εἶναι ἐλεύθερη ὅπως πρὶν ὅσον καὶ
ἂν μοῦ ἔγινεν ὑπὸ ἐσωτερικῶν ἔποιν ὁραϊότερη. Ἡ
γυναῖκα μου ἐγέννησε, ὑπόφερε πολὺ, ξαναρρώστη-
σε πάλι, ἡ μικρὴ μου Σέντα θέλει περιποιηθῆναι, οἱ
ἄρροι τῆς ζωῆς γιὰ ἕνα ἔξον ὅπως εἶναι ἡ γυναῖκα
μου δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστοι ἐδῶ — αὐτὰ καὶ τὰ
παρόμοια καὶ τὰ παρόμοια εἶναι πιστεύω ἀρετὰ
νὰ σὲ πείσουν ὅτι δὲν θὰ πῆ πῶς εἶμαι θυμηθῶμαι
μαζί σου καὶ γι' αὐτὸ δὲν σοῦ ἔγραψα. Ἀδικημένος
εἶμαι ἀπὸ τὴν κλασσικὴν πατριδα μου καὶ γι' αὐτὸ θὰ
εὐχόμεν ὅπως τῆς προσεχούσης συναντήσεώς μας νὰ
μὴν εἴτε ἢ Ἀθήνα, ὅπως γράφεις, ἀλλὰ τὸ Μόνα-
χον πάλιν ἢ ἔστω καὶ ἡ Λειψία ἀκόμα. Ἄν κατο-
ρθῶσα νὰ βάλω σὲ τάξιν κάποιες ὑποθέσεις μου ἐδῶ
ἔως τὸν Ἰούλιον ἢ Αὐγουστον λογαριάζω νὰ ξαναρ-
θῶ στὴ Γερμανία. Μιὰ νοσηρία μᾶς κατέχει καὶ ἐμὲ
καὶ τὴν γυναῖκα μου γιὰ τὴν πνευμάτιον σου, μιὰ ἀνάγκη
ἐλευθερίας διψάει ἡ ψυχὴ μας καὶ αὐτὴ δὲν τὴ
βρίσκει κανεὶς παρὰ μόνον αὐτοῦ, στὴ βάσιν καὶ
ἀνελεύθερον Γερμανίαν κατὰ τὴν νεοελληνικὴν ἀντι-
λήψιν.

Ὅμως τὰ πράγματά μου πηγαίνουν τόσο στενὰ
ὥστε θέλω δὲν εἶμαι ἀκόμα, ἕνα μόνον ξέρω: πῶς
ἂν δὲν ἔλθωκε αὐτὸ τὸ καλοκαίρι, τὸ ἐρχόμενον θὰ
ἔρθωμε χωρὶς ἄλλο, γιὰ πῆ τὸ νὰ ταρῶ ἄλλοις ὄντα-
νός εἶναι οἰκτρότερον ἀπὸ τὸ θάνατον.

Ἄλλὰ σ' ἐσκόπισα πολὺ μὲ τὰ δικὰ μου καὶ περιμέ-
νω εἰδήσεις δικῆς σου. Εἶσαι ἀκόμα εὐτυχής; Εἶσαι
στὸ Βερολίνον ἀκόμα;

Πολλοὺς χαιρετισμούς εἰς τὴν καλὴν σου μητέρα,
τῆς ὁποίας τὴν εἰκόνα ἔχω πάντοτε μπρὸς τὰ μάτια
μου ὅταν ἐνθυμῶμαι σέ.

12.V.02.

Σὲ χαιρετῶ
Μὲ δὴν μου τὴν καρδιά
Κώστας

Υ.Γ. Ὁ Καρκαβίτσος ἔλειψε 4 μῆνες στὰ Θεσσα-
λικά σπύρα. Πρὸ μηνὸς ἐγέννησε καὶ εἶναι ἐδῶ τώ-
ρα. Ὅ,τι τοῦ στέλλεις διεύθυνέ το εἰς τὸ τυπογραφεί-
ον τῆς Ἐστίας κ. κ. Μάκσονε καὶ Καργηδόση. Μό-
νον εἶσαι θὰ τὸ λάβῃ ἀσφαλῶς.

2

Ἀθήνα (Πατήσια) 6)19 III 02.

Ἀγαπητὲ Κάρωλε,

* Σοῦ ἀπαντῶ τόσον ἀργά 'ς τὸ κελὸ σου γράμμα!
Μὰ ἤθελα πάντα νὰ ἔβρισκα τὸν ἑαυτὸ μου σὲ διά-
θεσι καὶ εὐκαρίαν γιὰ νὰ σοῦ ἔγραψα πολλὰ καὶ νὰ
σοῦ πῶ τίς ἀντιρροήσεις μου σχετικῶς μὲ τὸ τελευταῖον
κεφάλαιον τοῦ βιβλίου σου τὸ ὁποῖον ἔλαβα καὶ σ' εὐ-
χαριστῶ. Ἐπρόκειτο νὰ γράψω κάτι καὶ αὐτὸ στὰ
«Παναθηναῖα» ἀλλ' ὁ κ. Μιχαηλίδης εἶναι ἕνας ἠλί-
θιος μὲ τὸν ὁποῖον ὅταν ἔχει κανεὶς κάποιον ἐγκα-
ριὸν δὲν μπορεῖ νὰ συνεργασθῆ. Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον
δὲν βλέπετε καὶ τὸν Ἀνδρέαν μέσα 'στους συνεργά-

τες του. "Αχ, αγαπητέ μου Κάρολε, τὰ φιλολογικά μας πράγματα χειροτερεύουν μέρα με τὴν ἡμέρα. "Αν ὑπάρχουν" δύο τρία πνεύματα ποὺ μπορούσε νὰ εἶναι ἐπιδεκτικά γιὰ μιὰν εὐσυνειδητότερη καὶ εὐρύτατη ἀνάπτυξη πνίγουνται μέσα ἔς τὰ ἀνυπερόβλητα ἐμποδία, με τὰ ὁποῖα τὰ σφιχτοδένει ἡ ἐποχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν τάση τῆς ἐποχῆς. Βυζαντινισμός! Καλὰ τὸν χαρακτηρίσεις ἐσὺ. Ἐγὼ τὸν ἐκτείνω ὁμως περισσότερο. βλέπω τὴν ἐκδήλωσίν του πλατύτερη. Ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ποὺ ἤθελα νὰ σοῦ χτυπήσω εἶναι ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσπάθειά, τὴ νόθη καὶ ψευτικὴ τάση ἐκείνων ποὺ σὺ τοὺς λές internationale. Γιὰ μὲνα αὐτοὶ εἶναι βυζαντινοὶ ὅσο καὶ οἱ Σοῦτσοι. "Αν λαβαίνεις ἐμα γένο περιοδικὸ ποὺ βγαίνει, τὴ Κριτικὴ, θὰ τὴν ἰδῆς ὀλοφανερὴ τὴν τάση. Νὰ τοὺς κάμῃ ὁ Θεὸς internationale ἐκείνους ποὺ ζοῦν με τ' ἀποράγια τῶν ἐπιφυλλίδων τοῦ Παρισιῦ! Μὲ τὸ μέρος τοὺς κλίνεις καὶ σὺ, γιατί ἐπηρεάζεσαι ἀπὸ τὰ προσωπικά. Καὶ γρητὶ σὲ πίκρανε ὁ Καμπύσης καὶ ὁ Μπόξι καταδικάζεις καὶ πηγαυνορίζεις ἕνα εἶνημα ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ προσέξῃς χωρὶς νὰ ταραχθῆς ἀπὸ τὶς ὑπερβολὰς ἔς τὶς ὁποῖες ἦταν φυσικὴ ναιεπιπέση. Καὶ τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ ὁποῖου πρῶτος τὸ σῆμα ἔδωκε ὁ ἀληθινὸς τοῦ Καμπύσης εἶναι μιὰ προσπάθεια πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸ νεοβυζαντινισμὸ, καὶ νεολεξανδρινισμὸ, ἕνας πόθος πρὸς ξετίναγμα ἀπὸ πάνω μας τῆς γεμάτης Rensch und Moder παριζιάνικης ἀτμόσφαιρας, πρὸς ἕνα ξάνοιγμα: Hinaus in's weite Sand! Καὶ εἴναι νὰ χῆσται κανεὶς ὅταν ἕνας νέος με μιὰ ἰδιοψυχία σὰν τοῦ Γρουπάρη μού ἔλεγε προχθὲς πῶς τώρα μόλις με τὸ πλησίασμα τοῦ Goethe ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τί θὰ πῆ ἀληθινὴ τέχνη καὶ γελᾷ καὶ ὁ ἴδιος μ' ἐκεῖνη ποὺ τοῦ γράφει ὁ internationale Nirvanas ὁ κολλημένος πὸ πολὺ ἔστ' Thiergerinn und Tocttenheim τῶν Μπλάζαμὲ καὶ Συντροπίας.

Μὴν τὸ πάσης ὁμως πῶς ἔχω καὶ τὴν ἰδέα πῶς ἔγινε καὶ μεῖς τίποτε κάμει ὡς τὴν ὄρα! ὄχι! Αὐτὸ θὰ ἦταν μεγάλη ἀξίωση ὅπως ἐπίσης καὶ μεγάλη ἀπίστευσις ἀπὸ σένα ὅτι τὴν ἔγεις. Μιὰ ἀλλαγὴ διευθίνσεως, αὐτὸ εἶναι ποὺ θέλω ἐγὼ. Μιὰ τέτοια προσπαθειὰ ποὺ νὰ μᾶς κάμῃ ἱκανοὺς νὰ διακόλωναμε τὸ νεφὸ ἀπὸ τὸ ἀσθροστο, μιὰ διάφορις ποὺ κάνει ἔς τὸν Πολυκῆ διατὴν τὴν ἀκούει τὴν ἴδιαν ἐντύπωσι, ὡσάν ἡ θεὰ τοῦ νεοῦ ἔς τὸ λυσσοκείμενο. "Ὅτι κολοθενοῦμενη καὶ κολοσοσοικεμένη κάθε ἐπίδοσι ἀπὸ τὰ ἔξω, ὄχι ἀνασάτωιγ Αἰαντίου καὶ Ἐδοικῆ καὶ Πλάτωνος καὶ Νίτσε καὶ Σίλλεο καὶ Ράσνερ καὶ Γκαίτε καὶ Νεονοῖνσιο καὶ Σαίξπηρ καὶ Ψυχολογία! Μοῦ θυμίζεις τὸν "Άρνε τοῦ Μυιέρνσον ἔς τὸ γράμμα σου καὶ μοῦ ἀνεβίεις τὴν καρδιά. "Αν ἴτι δροσὰ καὶ ὀ γεία! Τὸ πῶθειναι τοῦ Μινανλίδη καὶ τοῦ τὸ μετασοσῶσ ἀλλ' ὄμα τοῦ ἀληθινῆκα τί εἶναι ἐκόντασε. "Εἰθετὰ τῶσα πῶς ἔδωκε μιὰ υπαίτησσις ἄλλου του διηνήθητος ἀπὸ τὸ ναβλικὸ ὁ Νισθάνικ. Σ' ἐντι δόθησιν μου μιὰν προσπάθειά τελευταία νὰ κάμω τὴ διάκριση τοῦ νεοῦ καὶ τοῦ ἀσθροστο στοιχείου ἔς τὸ ἔργο τοῦ Μυιέρνσον. Ἄλλὰ δὲν ἐδημοσιεύθη ἔς τὰ "Πανδηνίε" γιατί δὲν ἔστρεξα νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὰς γλωσσικὰς ἀρχὰς τοῦ φύλλου (!). Καὶ τοῦ

ἐπῆρα πίσω ὅτι τοῦ εἶχα δώσῃ πρὸς δημοσίευσιν ποιήματα τοῦ Γκαίτε καὶ κατὶ ἄλλας μεταφράσεις. Τὸ ἴδιο συνέβη πέρουσι καὶ με τὸν Καρκαβίτα. Τὸ διήγημα τοῦ Μυιέρνσον ποὺ ἔδωκα ἔς ἕνα περιοδικὸ ποὺ ἔβγαλαν ἕνα μόνο ἀριθμὸ κατὶ θρηγαπόντηδες: ἔφθην χρῆματα τῶν ὁμογενῶν ἔς τὸ ἔξωτερικὸ ἦταν ὀ Μπλάζαμὲν ἀλλὰ τὸ παρεμόρφωσαν φοικτὰ κ' ἐκείναι καὶ οὔτε ἄρσεε ἐδῶ σὲ κανέναν ὅπως περιμένε, οὔτε εἶναι δυνατὸν ν' ἀρέσῃ ὁ Μυιέρνσον ἔς ἕνα ἄσροστο γούστο.

Σοῦ μιλῶ πολὺ γιὰ ἀσρῶσται, ἴσως γιατί εἶμαι κ' ἐγὼ ἀσρῶστος. Σὸν νὰ μὴ μου ἔσθανε ἡ γυναῖκα μου ποὺ δὲν μπορεῖ ἀκόμα νὰ συναισθησὶ τὸ κλίμα ἐδῶ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ της, πότε λίγο, πότε πολὺ, — ὄλο ὑποφέρει, δὲν ξέρω κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος τί ἔχω δὲν τὸν πέρασα γερός τὸ φρετινὸ χειμῶνα σὰν πέρουσι. Μόνον τὸ κοριτσάκι μου εἶναι ὄλο ὕγεια καὶ δρασιὰ, τὸ δυστυχημένον ὁμως ποθεῖ τὸν ἥλιο ποὺ ἔχομε τόση ἔλλειψις ἀπ' αὐτὸν τὸ χειμῶνα τοῦτο. Ὁ Καρκαβίτασ καὶ ὁ Πορφύρος εἶναι ἡ μόνη μου συντροφιά. Χθὲς τοὺς εἶχα ἐδῶ ἔξω καὶ εἴπαμε πολλὰ γιὰ σέ. Τί κῆμα νὰ μὴν περάσης νὰ σὲ ἰδοῦμε! Ὁ Καρκαβίτασ εἶναι τελευταία τελεῶς ἀπογοητευμένος καὶ μελαγχολικὸς ὑπὸ τὰς περιστάσεις ποὺ ζεῖ. Τὸ πνεῦμα του θέλει κίνησι, ἀν μπορούσες νὰ τοῦ γράψῃς ἐνθαρρυντικὰ λόγια, χωρὶς νὰ τοῦ κάμῃς ὑπαινυγμὸν ὅτι ξέρεις τὴν κατάστασίν του ἀπὸ μὲνα. Ἄλλὰ νὰ τοῦ πῆς: γιατί δὲ γράφει;

Ἐγὼ ζῶ με τὴν μεγάλη ἐποχὴ τῆς Γερμανίας. Schiller, Lessgill καὶ πρὸ πάντων ὁ Goethe μ' ἀπικαλοῦν ἔς τὴ ζωὴ. Με τὴν ὀδηγία τοὺς γυρίζω καὶ καταλαβαίνω τὸν Παρθενῶνα ποὺ ὑψώνεται ἀντίκειναι ἀπὸ τὸ πορθαυρὸ μου. Τελευταία ἔκαμα δοκιμὴ νὰ μεταφράσω κατὶ κομμάτια ἀπὸ τὸ Φάουστ. Τὰ διάβασα τοῦ Καρκαβίτα καὶ τοῦ Πορφύρου καὶ τοὺς ἄρσεαν. Ἡ προσπάθειά μου εἶναι νὰ τοὺς δώσω ὅσο μπορῶ δημοτικὴ ἔκφρασι, ἔστω καὶ με ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὸ κείμενο. Ἄμα τελειῶσω κανένα ὄπως τὸ θέλω, θὰ σοῦ τὸ στείλω καὶ θὰ σοῦ ζήτησα τὴ γνώμη σου. Ὁ Γρουπάρης βόηκεν ὅτι δίκα ἔς τὴν μεταφράσιν πολὺ οἰκτικὸν χαρακτηρὶσ ὁ ὁποῖος δὲν ἀρμόζει σὲ μιὰ τραγωδία, ἀλλ' ἐγὼ θαρρῶ πῶς καὶ ἔς τὸ πρακτικὸν ἢ γλώσσα τοῦ Φάουστ δὲν ἔχει διάλου τὸ feierlich. Ἡ μήπως καὶ γελιέμην; Τὴ λές ἐσὺ σὰν πῶς κατὰλληλος νὰ τὸ κρήνης προκειμένου περὶ τῆς μητρικῆς σου γλώσσας; Θὰ μ' ὑποχρέωτες νὰ μοῦ ἀπαντήσης, ἐπίσης δὲ νὰ μοῦ γράψῃς ποιὰ σχόλια μπορεῖ νὰ με βοηθήσουν σὲ δυσνόητα μέρη. Σοῦ στέλλω ἀκόμη κατὶ μιὰ σημείωσι μερικῶν ἀμφιβολιῶν ποὺ ἔχω κ' ἐλπίζω ἄμα λάθης ἀηρῶ νὰ θελήσης νὰ με βοηθήσης.

Τὸ νὰ ἔδω στὴ Γερμανία εἶναι ὁ μεγάλος πόθος μου ὁ ὁποῖος μοῦ καταντᾷ τώρα ἀνάγκη γιὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν ὀτήρησιν τοῦ κοριτσιοῦ μου. Ἄλλὰ δὲν μπορῶ νὰ ἐξασφαλίσω μιὰ ἀνταπόκρισι ἀπὸ καμμιὰ ἐπιμετοῖδι ἀπ' ἐδῶ, ὡστε νὰ μπορέσω νὰ ζήσω αὐτοῦ. Τὸ εἰσόδημά μου με τὴ διαφορὰ τοῦ νομισματοῦ ποὺ ἔγινεν ἐδῶ καὶ με τὴν ἐλάττωσι ποὺ ἔπαθε ἀπὸ τὶς θεομηνίες ποὺ ἔγιναν τὰ τρία τελευταία χρόνια στὴν πατρίδα μου, δὲν μᾶς ἀρκεῖ αὐτοῦ. Ὄστε ποιὸς ξέρει πότε θὰ ξαναβωδοῦμε!

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΗ 1903

ΒΓΑΙΝΕΙ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝ

Ίδιοκτήτης, εκδότης και διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχυκοι συντάκτες: ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΣΗΣ, Γ. ΦΙΤΣΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΣΤΕΪΝΜΕΤΖ

Γραφεία: Κολοκοτρώνη 25β
(Χαρτοπωλείο Γ. Σανδουδάκη)

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ:

Για την Ελλάδα	δρ. 30	το χρόνο.
	» 15	το εξάμηνο.
	» 8	το τρίμηνο.
Για την Αγγλία & Αίγυπτο	£ 1	το χρόνο
	£ 0,10	το εξάμηνο
Για την Αμερική	\$ 5	το χρόνο
	\$ 3	το εξάμηνο

Και για τα άλλα μέρη 40 φρ. τη χρονιά.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΑΝΑΓΚΗ να λύσουμε μίαν άπορία, που γεννήθηκε από τη δήλωσή μας, πώς ο «Νουμάς», στην ημερομηνία λογοτεχνική του περιόδου, που μπαίνει από σήμερα, θ' αποκλείσει ολόκληρα την πολιτική από τις στήλες του. Ποιά πολιτική; μās κείνη. Την κομμουνιστική, την πολιτική της ημέρας, την επικαιρολογημένη πολιτική. Η συζήτηση πάνω σε θέματα που έχουν κάπως γενικότερο ενδιαφέρον, δεν μπορεί να αποκλειστεί, αφού μιιά τέτοια συζήτηση μπαίνει στον πλατύ κύκλο της κριτικής, που είναι κι αυτή παρακλάδι της

Είς την μητέρα σου σε παρακαλώ να είπης τα συλλυπητήριά μου και τους πολλούς χαιρετισμούς και να με συγχωρήσῃς που τόσο άργα σου γράφω κ' εσένα, όπως δεν έπρεπε. Ήθελα όμως να σου έγραφα έκτεταμένα και όχι έτσι τυπικά μόνον για να σε συλλυπηθώ, μα έτυχε εκτός από τις οικογενειακές μου φροντίδες να έχω και μερικές μεταφράσεις για το βασιλικό θέατρο, από τις οποίες κάτι κερδίζω.

Θά χαρῶ πολύ να λάβω γράμμα, σου μικρῶ να μάθω τὰ κατὰ Σένα. Πανδρεύθηκες ἢ ὄχι, ἢ πανδρεύεσαι προσεχῶς; Ἄχ, ἔχει τόσες στενοχώριες ὄσες καὶ χαρὲς ἢ παντρεία. Ἄλλὰ γιὰ ἐκεῖ Γερμανὸν ὄχι τόσες ὁσες γιὰ ἓνα Ρωμῶ. Νὰ μπορούσες νὰ καταλάβης πόσο στενὴ εἶναι ἐδῶ ἡ ζωὴ μας, ἐμῶς ἰδίως τῶν λεγομένων φιλόλογον!

Σὲ χαιρετῶ ἀπὸ ὅλη τὴν καρδιά μου

Ὁ φίλος σου
Κώστας

λογοτεχνίας. Ἔτσι, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν αὐτῆ, πού, ἐλπίζουμε, νὰ μὴν ἀναγκαστοῦμε νὰ τὴν ξαναδώσουμε, δὲ θὰ ξαφνισατεῖ κανεὶς ἀπαγνώστης μας, ἂν ἰδεῖ στὶς στήλες μας ἓνα ἄρθρον, ὑπογραμμένο παντῶ, πού νὰ μὴν εἶναι αὐστηρὰ λογοτεχνικὸ στὴν οὐσία, μὰ νὰ μιλάει γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ ἢ γιὰ τὸ μικροαστισμὸ ἢ γιὰ ὅτιο ἄλλο μεγάλον καὶ γενικώτερον πολιτικὸ ζήτημα, ἀπὸ κείνον πού συνταράζουσε σήμερα τὴν ἀνθρώπινη σκέψιν.

ΣΤΟ ἐρχόμενον φύλλον θὰ σᾶς δώσουμε τὴ «Λιλιῆ» τοῦ Μήτσου Ἀνθέμ. Ἡ «Λιλιῆ» εἶναι ἓνα ἄριστο κραιπιά (ἢ λέξη ἐδῶ στὴν κυριολεξία τῆς) γραμμένο δῆγμα, πού δῆλως καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν εὐγενικὰ πέννυ τοῦ παλίου συνεργάτη τοῦ «Νουμά», τοῦ διαλεχτοῦ μας Ἀνθέμ, πού ἂν καὶ χρόνια μᾶς εἶχε ἀφήσει, ξαφνικὰ τελευτήσῃ, μ' ἓνα δῆγμα τοῦ «Στὸ δρόμον», νὰ μᾶς δώσει δείγματα εὐλόγητα τοῦ προδεμένου δηγηματογραφικοῦ ταλέντου του.

ΜΙΑ σελίδα ἀποκλειστικὰ γιὰ τοὺς νέους θὰ κειθρῶσουμε ἀπὸ τὸ ἐρχόμενον φύλλον. Ὅποιος νέος ἔχει νὰ δείξει κάτι, θὰ βροῖσει τὴ σελίδ' αὐτῆ ἀνοιχτῆ. Θάβει τὸ σολονάρι τοῦ. Κ' ἔτσι ὁ «Νουμάς», κρατώντας τὴν παράδοσίν του, θὰ ἐκκοινοθῆσει, κάπως συστηματικώτερα τώρα, νὰ βοηθῆ τὰ νέα ταλέντα νὰ ξεδηλώνονται.

ΒΑΡΙΑ, πολὺ βαρὴ χτυπήθηκε ἡ εἰσταντική καρδιά τοῦ Ρήγα Γκόλφη. Ὁ ἀδερφός του ὁ μικρότερος, ὁ λεβέντης ἀξωματικός τοῦ πυροβολικοῦ, Ἀντρέας Δημητριάδης, σκοτώθηκε στὴν Ἡπειρο, ἔχοντας σὰν τίμιον στρατιώτην τὸ χρέος του. Πιοηγουρὰ σὲ μιὰ τέτοιον συμφορὰ δὲ γωφάει. Συντριμμένοι ἀπὸ τὸ ἄγριο αὐτὸ χτύπημα τῆς Μοίρας, σκύβουμε καὶ μετ' τὸ κεφάλι μας νὰ κλαίει τὸ παλληκάρι, τὸ ἀληθινὸ παλληκάρι τοῦ Σκοῦ, πού γιὰ πάντα τὸ χάσαμε.

ΑΠΟ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΦΥΛΛΟ

Ο ΝΟΥΜΑΣ

παύει νὰ πουλιέται στὰ κισσικία καὶ στὰ βιβλιοπωλεῖα φύλλον φύλλον.

Θὰ στέλνεται μονάχα στοὺς συνδρομητῆς του.

ΣΥΝΤΡΟΜΗΤΕΣ ΓΡΑΦΟΥΝΤΑΙ:

Στὴν Ἀθήνα: Στὰ γραφεία μας (Κολοκοτρώνη 25β) καὶ στὸ «Ἀθηναϊκὸ Βιβλιοπωλεῖον (Σοφοκλέους 3).

Στὶς ἐπαρχίες καὶ στὸ ἐξωτερικόν: Στὸς ἀνταποκριτῆς μας.

≡ Α Δ Ε Λ Φ Η ≡

*Μιά σπουδή μου πικρή
στη λευκήν ημερία ενός τάφου.*

Κοιμήσου φτωχιά μου. 'Αδερφή μου, μητέρα, ή 'Αμαρτία κι αν είσουν ή ίδια, κοιμήσου. 'Η γαλήνη, πως ξαίρει, μπορεί να είναι αὐτοῦ μοναχὰ τοῦ ἀρρωστημένου σου Εἴνα. Κοιμήσου.

Μὴ γυρνᾶς οὔτε γὰν σὰ σκιά. Μὴ γυρίζεις τὰ μάτια σου, — κ' ἤσκιου μάτια πὸν εἶναι, — ποτὲ πρὸς τὰ δῶ. Οἱ ἀλυσίδες πὸν σ' ἔδεναν, εἶδες, συντρίμια ἀπ' τὴ στιγμὴ πὸν ἐδιάθηνες. Τὸ κορμί σου σωρὸς πὸν ἀκούραστο σφυροκόπανε, Σίσυφος.

'Η ἀνάμνηση; Οὐτε. 'Αμαρτία νὰ σοῦ λέν, καὶ κῆ-τάρα ἂν τὸ πιστεύεις, πὸς θὰ δεινότανε τάχα στὴ θλίψη ἐνὸς ἤσκιου κῆτὰ πὸν ἀλύπητα κι ἀναντροῦ ζωντανὴ σὲ σκόταφαν. Μὴν ἀκοῦς. Εὐλόγησέ μας, ἂν μπορεῖς, μὰ μὴ δένεσαι ἀκόμα. 'Η ξεκούραση.

II

Τὴ δική σου γαλήνη. "Ὡ καὶ μέν, ἐκετεύω σε, εἶπες μου καὶ τὸ ἔστατο ἀχνάφ, ἀπ' τ' ἀμαρτωλό σου τὸ διάβα!

'Η φατιά. Εἶδες τᾶκαψ ἄλλο, ὅπως μᾶν εἶχες γραμμένα σὸ πικρὸ σου χωρτί.

Τὴν εἰκόνα σου, πρώτην αὐτή.

Καὶ τὸ κομπολόι τὸ μαῦρο πὸν ξεγέλαες, ἄμοιρη, τὴ σκληρή σου τὴν ἔγνωκα καὶ πὸν μ' ἐπικρατες γὰν τὸ πλῆξω σὸ γόνα σου. Καὶ τὴν πλεξίδα τῶν θείων σου μαλλιών, τὴ θυιάσαι πὸν μούδωσες; — ποὺς τὸ ξαίρει ποὺ μαῦρο σφουρνὶ στὰ δικιά σου τὰ μέσα καὶ κείνο τὸ θράδι... — καὶ πὸν νήπιο γῶ, ἴδιο παιγνίδι τὴ, χάριμα τότε. Φωτιά σὸν δεσμό μας.

Καὶ τὴ θήκη τὴν ἄμορφη πὸν μοῦ τὴν εἶχες φυλάξει, τὴ βελούδινη θήκη μὲ τὴν τέχνη ἀκέρια τοῦ σοφοῦ σου χερσιῶ.

Πάει κ' ἡ τέχνη σου, πάει...

Κι ἀκόμα... τοῦ κάκου κι ἄ φρίξεις... δε μὸν πῶραφες ἔτσι;... κι αὐτὸ τᾶκαψ ἀκόμα... — μὰ νεκρὴ καὶ νὰ πρέμεις; — καὶ κῆτὰ τὸ βαρύτεμο προσευκητάρι πὸν λάτρειες, μὲ τὴ μεγαλόπρεπη μάρκα, τὸ φορητὸ μυστικὸ σου, καὶ τὴν περήφανη κορωνίτσα ἀπὸ πάνου... Φωτιά στὴ βαρύτερη, χαλασμός, νά, στὶς φλόγες κ' ἡ ἀσηκωτὴ ἀπ' τὴς τὶς ἀλυσίδες πὸν Σίσυφος τὸ κορμί σου ἀργόσερνε.

'Ησύχησε τῶρα. 'Η γαλήνη αὐτὴ γόνον θὰ εἶταν γιὰ σένε. Κοιμήσου.

Τὴ συχώρεση εἶπες;.. Μὰ σῦρε, φτωχιά μου. Κι εἶναι μπόρεσες νὰ πεθάνεις χωρὶς νὰ σοῦ δώσω τὸ χέρι, συχωρεμένη νὰ εἶσαι. Ποὺς μπορεῖ νᾶχει σκλάβο ἔσαν ἤσκιος; Κοιμήσου.

III

Καὶ μοῦ θύμησες πάλι τὴ μάρκην ἱστορία πὸν εἶπες πάλι...

'Ὡστόσο, τί νὰ εἶσουν, ἀλήθεια, Σιά, στὴν ἀπλή μου ζωὴ;

'Εμὰ μοναστήρι θυμᾶμαι πὸν εἶταν, μὲ τοὺς τυχούς θεόρατους, πράσινο. Τόσο βαθύ ἔνα πράσινο! Σὰν τὴ νύχτα, μοῦ λέγαν, βαθύ, καὶ γῶ, τρέλλε, τὸ πιστεῖνα σὰν τὸ βελούδο τοῦ δάσου. Τὸ μοναστήρι σου. 'Ἐτσι θὰ εἶταν. Καὶ παιδοῦλα, ἐγῶ, ἔνα νήπιο, μὲ τὰ μαλλιά σὰν τὸν ἥλιο καὶ τὰ μάτια οὐφῆνο, μιά παιδοῦλα στὰ θρόγια του.

'Ἐσύ, θυμᾶμαι, μόνο πὸν εἶσουν ἡ ὁμορφότερη ἀπ' ὅλας τὶς ἀδελφές ἐκεῖ μέση. Δὲ εἶχες οὐρανὸν 'Ἐσοῦ στὰ μάτια; 'Ἐσα ἴσα μιά φίλγα μοῦ φάνηκεν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Μπορεῖ νὰ εἶταν κ' ἡ κόλαση καὶ γῶ, νήπιο, τὴν χάριμα σὰν τὴ φλόγα τὴν ἴδια τῆς στοργῆς πὸν εἶχ' ἀφήσει.

Μὲ σίμωσες μὲ τὴ γλύκα μητέρας... Κεῖ μοῦ εἶπες νὰ σὲ λέω ἀδερφή, εἶν' ἀλήθεια. Μὰ γῶ πὸν ἀγιάτρευτα τὴ μητέρα μου μόνο διψοῦσα, σὲ χάριμα, σὲ βλογοῦσα μητέρα...

IV

Τί εἶτανε ὕστερα;.. Ποὺς θυμᾶται νὰ πεῖ;

'Αδερφή μου ἡ μητέρα, ἡ 'Αμαρτία κι' ἂν εἶσουν ἡ ἴδια, ἡ 'Αθλιότητα τάχα, τί ξαίρω;

Ἐταν μόνο δυὸ βῆμα μεγάλα, ἀπλὰ σὸν κελί σου, πὸν τὰ στόλιζα ἐγῶ κάθε μέρα, καὶ τὰ φόρωνα μὲ λιλάδες, — θυμᾶσαι τὸ λουλούδι κ' ἀγάπες;

Κ' εἶταν σὸν φόντο μιά Μορτόνα δλο γλύκα, πὸν μ' εἴρισες κάθε θράδι νὰ δέομαι.

Κ' εἶταν τὰ χῆδια σου χῆδια μητέρας, πὸν δρόσιζαν τὴ βαριά μου τὴ δίψα γιὰ τὴ μητέρα πὸν εἶχα ἀφίσει.

Καὶ ὕστερα εἶτανε... κ' εἶταν ἀκόμα μιά μικροῦ ἱστορία πὸν μοῦλεγε, Σιδνίλα, γιὰ τὸ πικρὸ μυστικὸ σου ἔνα θράδι, ἀτέλειωτη, μαῦρη. Καὶ σ' ἔκλαιγα καὶ χωρὶς νὰ σὲ νιώθω ἐγῶ νήπιο. Κ' εἶτανε μέσα στὴ φωνὴ σου πὸν ἔτρεμε, τῶρα πὸς τὸ ξανοίγω! καὶ στὰ μάτια σου μέσα πὸν εἶταν φωτιά, καὶ στὰ χέρια σου ἀπῆρω πὸν κοίτανε, εἶταν μιά δυστυχία τρισεύγενη ἀλήθεια, μιά ἀθλιότη πὸν μάτωνε ἀκόμα.

Καὶ εἶτανε κείνη τὴ νύχτα πὸν ξεθάψες τὸ βαρύτεμο αὐτὸ προσευκητάρι πὸν στάχτη ἀπόψε — μὰ τρέμεις καὶ πάλι; — μὲ τὴν ἀρχαιοπρεπή μάρα καὶ τὴ βαριά κορωνίτσα ἀπὸ πάνου.

Καὶ εἶπες τότε ἀκόμα, τὴν ἴδια νύχτα, πὸν μ' ἀνοίξες τὴ μυστηριώδη κρύφτη σὸν σταυρὸ σου, μὲ τὴν περήφανη μέσα σὰν ἡμίθεον κείνη μινιατοῦρα πὸν μοῦδινε, ὦ, ἀνόσια σκιά, νὰ φιλήσω καὶ γῶ, ἔνα νήπιο.

Κ' εἶταν οἱ λυγμοὶ σου πὸν κόβανε τὴν ἀτέλειωτη, τὴ σιδνιλικὴν ἱστορία σου.

Μιὰν ἱστορία σὰν κόλαση. Τὴ θυμᾶμαι καλύτερα τώρα πὸν σὲ νιώθω φτωχιά μου. Τί κόλαση!... Καὶ τὴν ἔσερνες, Σίσυφος, ἀπ' τὴν ἀμαρτωλή σου τὴ χώρα. 'Απὸ κεί πὸν βαρῶνοι, ὠχθοῖ σὰν ἡμίθεοι, σκοτώνανε ἀνανίρα τὰ ὠραία κορίτσια, ἀφήνοντάς τους

για ὑσάχο δῶρο μιὰ περήφανη μετατούρα ἢ κ' ἕνα — τὸ ξέχασα — προσευχητάρι θαρρύτιμο σάν ἐκεῖνο . . . καὶ γιὰ μοῖρα ἕναν κατὰδικο θρηῖνο μὲς στοὺς θεόρατους τοίχους, τοὺς πράσινους, ἄνυχτα . . .

Καὶ κλαίγαμε. Καὶ θρηνοῦσες. Καὶ σ' ἔκλαιγα . . . Εἴσουν τόσο ὠρσία ἐκεῖνο τὸ θράδι . . .

V

Μὰ εἶπεν, ἀλίμονο, καὶ μιὰν ἄλλη θραδιά, πού με κρατήσες πάλι, καὶ πού δεόμοιρα δῖπλα στὸ πικρό σου προσέφαλο . . . κι οὔτε οἱ ὄρες γονάτισμα, οὔτε ἡ δέηση ὄρες στὴ Μαντόνα ὄλο γλύκα στὸ φόντο . . .

. . . Μὰ πῶς θὰ σεβόσουμαι τὰχα τὴ Μαντόνα, ἀνιερη, ἐσὺ πού τὸ σταυρό σου τὴν εἶχες γιὰ κρύφτη τοῦ ἔνοχου μυστικοῦ σου ; Ἀλίμονο !

Συχωρεμένη νὰ εἶσαι. Μ' ἀγάπαγες τόσο ! Μὰ δὲν τρώμαξες τόση λευκότη, Μοῦ τὸ ξήγησαν τώρα καὶ τῆμιθ, πού μεγάλωσα τώρα, γιὰτι καίγαν τὰ χεῖλιά σου σὰ μέ φίλησες κείνη τὴ νύχτα. Τῆς μητέρας μου, Σιβίλλα, δὲ μὲ καῖνε ποτέ.

Συχωρεμένη νὰ εἶσαι. Ἐμένα μὲ σῶσανε. Νὰ οἱ μητέρες.

Ἄ σ' ἀφησα ἄρρωστη, μοιροχὴ σου τὴ σύντριψες τὴ στοργὴ μου, τὸ κρένο, σὺ πού τὴν ἤθελες σφάγιο στὴν ἀμαρτία, ἄρρωστη μου. Μὴ λές πῶς σὲ σπώτωσα. Νὰ ἡ μητέρα μου. Ἐσὺ, συχωρεμένη νὰ εἶσαι. Κοιμήσου.

VI

Μοῦ εἶπανε ὕστερα, κάττα μέρα, πῶς ἔφυγες. Καὶ μοῦγραφες γιὰ τὴ μακρινὴ σου τὴ χώρα, ἐκεῖ πού κερῶνοι, ἡμίθεοι, τὰ σκοτώνουνε ἄνθρωποι τὰ ὠρσία κορίτσια . . .

Καὶ μοῦγραφες ὕστερα πῶς ξενύχτικες πάνω ἀπὸ παιδιὰ πού βογγοῦσαν, Ἀδελφή, ἡμὶ πῶς ἔσωνες, ἔγραφες, τόσα.

Μὰ δὲν ξαίρω γιὰτί, μὲ τὸν κόθε σου λόγο ἐγὼ ἔνα θρηῖνο, θαρρεῖς, ἕνα γέλιο, ἕνα βόγγο σὰ νάκουγα. Ἐτρεμα. Καὶ ρωτοῦσα μονάχα μὴν εἶχε κι ἐκεῖ τοῦ, στὰ κριδιά πού ἀρηπνοῦσες ἀνάμεσα, κάπιο τόσο μικρὸ καὶ λευκὸ, σάν ἐμένα. Κι ἄς μούλεγες ὄχι ἡ ἴδια σου, ἄς ἐγγόφες ὀλοένα πῶς εἶτανε ἄντρες, παλληκάρια, αὐτὰ πού ξαγρύπναγες.

Δὲν τὸ ξαίρω γιὰτί, μὰ θρηνοῦσα πικρά τὰ φτωχὰ τὰ παιδιὰ . . . — Ὄς κι αὐτὸ δὲ σοῦ τῆκρυψα ἀπόψε.

Συχωρεμένη νὰ εἶσαι. Κοιμήσου.

VII

Δὲ μοῦ ἔγραφες πιά. Μόνο κάπου μοῦ εἶπαν, τὸ διάβασι, τὸ φτωχὸ σου τὸ σβήσιμο.

Εἰλόγημένο τὸ βόλι γιὰ ἀέναν. Οἱ ἄλλουσιδες σωρὸς πού ἀργόσερνες.

Μὴ γυρίσεις ποτέ πρὸς τὰ δῶ, οὔτε ὅπως οἱ ἡσικιοι, σοῦ δέομαι. Μὲς στὸ μαῦρο μυστήριό πού σ' ἔκλεισε, σὺρε καὶ τὸ κάθε σου ἀχνάρι, καὶ τὰράχνιο ἀκόμα . . .

Ἡ συχώρεση ; Ἄγίι μου, εἶχες τόσο πονήσει !

Κι ὁ γλυκὸς Σταυρωμένος πού προδίνες μὲς στὸ τίμιο ξύλο τοῦ σταυροῦ σου, κ' ἡ Μαντόνα στὸ φόντο π' ἀσέβησες, κ' ἡ παιδοῦλα τὸ νήπιο στὰ βρόχια σου, ὄλοι μεῖς τὴ γλυκύτερη γέραμε, εἶδες, γιὰ σπονδὴ τὴ συχώρεση στὴ λευκὴν ἡρεμία τοῦ τάφου σου . . . Εἶχες τόσο ἀγαπήσει !

Κοιμήσου. Οἱ ἄλλουσιδες σου στάχτη. Κ' ἡ ἀμαρτίξ μὲ τὰ λειψίονα. Πάει κ' ἡ τέχνη σου ἡ τόση. Κ' ἡ εἰκόνη σου πάει. Κ' ἡ ἔγνοια σου. Καὶ τὸ φίλτρο, ἡ πλεξίδα στὶς φλόγες. Κ' ἡ μάρα στὴ φοτιὰ καὶ ἡ κορώνα.

Οἱ λιλάδες πού φέρνω σου σήμερα, εἶλα τὸ ὕστατο δάκρι πού χύνω.

Θὰ κάψω καὶ τὴ θύμηση ἀκόμα. Δὲ σὲ δένω. Κοιμήσου.

Μπεζίνα

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Στὸ ἀστραποδόλιμά της πῶς σκορπάει
Ἀπάντεγες ἐλπίδες ἢ ματιὰ σου
Καὶ ἡ ζωὴ καυτὴ πῶς σπαρταράει
Στὸ βεργολόγερο περπάτημά σου !

Θερμὴ, γλυκεῖα ἡ φωνὴ σου σάν τὴ χάδι,
Καὶ γλυκὰ φάσα λουλουδιῶν τὰ χεῖλη
Μὲς στῆς φτωχῆς καρδιάς μου τὸ ρημάδι
Ἦρθες νὰ στήσεις τίς χαρὲς τ' Ἀπρίλη ;

Ὦ, Κόρη, μὲ τὴν ἔωτικιὰ τὴ χάρι,
Κάπιοι καημῶν μοῦ τάραξες τὸ βῆθος.
Τρελλὴ καρδιά, φτωχὴ καρδιά, λιθάρι
Σισύφου νὰ κιάξ, δὲν εἶνε μῦθος.

Ἰθάκη, 25)9)1921.

N. Ἰωάννου

ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

1

Σήμερα πάλι ὁ οὐρανὸς φορεῖ νὰ γιορτινὰ του
Τὰ φύλλα ἀμίγουν δροσερὰ στὸ φίλημα τ' ἀγέρι.
Ὁ ἥλιος ὀχτεῖ τῆμορφο τὸ φῶς ὀλόγυρά του
Καὶ τὰ πουλάκια ψάλλουνε τραγοῦδι γιὰ τὴ μέρα.

2

Θράδιασε, πάλι βράδιασε, πλακώνει τὸ σκοτάδι
Καὶ χύνεται ὀλοτριγυρα παντουδε ἡ ἐρημία.
Φτάνει σιγὰ ἀργονέητο τὸ κίτασπρο κοπάδι
Καὶ σιγοτραγοῦδει ὁ βοσκὸς μέσα στὴ ρεματιά.

Μελάχρα

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ

Η ΑΛΙΚΗ

“Ό,τι είχα προφητέψει σ’ ένα πρόχειρο σημειώματά μου από τούτη εδώ τή στήλη (σελ. 78) για μία μικρούλα καλλιτέχνη, την Άλίκη Θεοδορίδη, ήρθε ή ίδια γλήγορα γλήγορα νάν τὸ ἀληθέψει. Είχα γράψει: «Μιά μέρα, καὶ γλήγορα, θὰ φύγει ὁ λωσοδιόλου ή επίδραση τῆς μητέρας της, τῆς κ. Κυβέλης, καὶ δάχτυλῆσαι καὶ ἡ Άλίκη νὰ δημιουργεῖ. Δέ θὰ θυμίζει πιά, δέ θὰ γεννάει συγκρίσεις. Θὰ τραβήξει δικό της δρόμο. Θὰ γίνει Άλίκη».

“Υστερ’ ἀπὸ λίγες μέρες τὴν εἶδα ὡς Ρένα στὴν «Ἐξεδέρφη μου». Καὶ τὴν εἶδα Ἀλίκα καὶ ἔχον μινατούρα τῆς Κυβέλης, ὅχι ὡς Κυβελίτσα, ὅπως θαμποφανθῆκε ὡς Ἀδέλα στὸ «Κοριτσάκι». Στὴν ἐπιτυχημένη αὐτὴ δραματοποίηση ἑνὸς Γαλλικοῦ ρομάντζου πού ὁ Ξενοπούλος, με σκηνακὴ ἀληθινὰ καεστοία, σημείωσε μιὰν ἐπιτυχή θεατρική, ἡ Άλίκη δημιούργησε μιὰ Ρένα ἀπαραμίλλη, πού θὰν τῆς τῆ ζήλευε καὶ μιὰ πάλια τεχνίτρια τῆς σκηνῆς. Δὲν τὴν ὀδήγησε κανένας — εἶναι ἀναμφισβήτητο αὐτό. Μόνη τῆς δημιούργησε, διαβάζοντας τὸ δράμα, διαβάζοντας καὶ τὸ ρομάντζο. Μπήκε μέσα στὴν ψυχὴ τῆς ἡρωίδας καὶ μᾶς ἔδωσε μιὰ Ρένα ὅπως ἔγινε ἀπὸ τὴν πέννα τῆς Γαλλίδας συγγραφέισσας.

Ὁ Προφῆτης μας, πού στάθηκε δάσκαλος τῆς Άλίκης, μᾶς μιλάει πάντα με ξεχωριστὴ ἀγάπη γιὰ τὴ μικρὴ του μαθήτρα. Τῆς ἐκθέσας τῆς, μᾶς λέει, τίς διάβαζε σὲ μεγαλύτερες μαθήτρες, σὰν εἶτανε καθηγήτῆς στὸ Ἀρσάκειο. Καὶ μοῦ ἔδωσε μιὰ, τὴν παρακάτω, πού δέχνη πῶς ἡ Άλίκη καὶ καλλιτεχνικὸ μάτι ἔχει καὶ καλλιτεχνικὴ ψυχὴ. Εἶτανε δώδεκα χρονῶν σὰν τὴν ἔγραψε. Κάτι πᾶει νὰ πῆ καὶ αὐτό:

«Ἀπ’ ὅλες τῆς μέρες μοῦ ἀρέσει ἐκεῖνη ἡ μέρα πού δὲν ἔχω δουλειὰ τἀπόγεμα καὶ πηγαίνω με τὴ δασκάλα μου στὰ θαλάσσια, κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ διελγὼ ἕνα δράμα πού νὰ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ κάθωμ καὶ διαβάω ἕνα βιβλίον, ἐνῶ ἡ δασκάλα μου πῶ πέρα κερτάει ἕνα ἐργόχειρο. Ὅταν βρῶσκω κανέναν βλαβερὸ μέρος στὸ βιβλίον, κοιτάω πέρα μακριὰ στὸν ὀρίζοντα. Κάποτε ἡ θάλασσα εἶναι ἡσυχὴ καὶ ἔχει ἕνα χρῶμα με τὸν οὐρανόν. Κάποτε πάλι εἶναι ἀγροικεμένη καὶ ἔχει διάφορα χρώματα. Βαρκοῦλες ψαράδων περνᾶνε γλήγορα, ἄλλες με πανάκι κόκκινο πού γέρνει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, καὶ ἄλλες με πανάκι ἀσπρὸν, Γύρω μου εἶναι μεγάλη ἡσυχία καὶ δὲν ἀκούγεται πλὴρὰ τὸ μουμουρισμα τῆς ἀτέλειωτης θάλασσας. Ἀπάνω σὲ κείνο τὸ δράμα μοῦ φαίνεται πῶς εἶμαι ὀλομόναχη, μακριὰ, σ’ ἕνα ἄγνωστο κόσμον, σ’ ἕνα μῆρος τῶν ὀνείρων μου, σ’ ἕνα ἀκατοίκητο μέρος. Νὰ γιατί μ’ ἀρέσει αὐτὴ ἡ μέρα — γιατί μπορῶ νὰ σκέπταμαι ἐλεύθερα».

Θεατρόφιλος

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Διονυσίου Σολωμοῦ «Ἀπαντα». — Κωστή Παλαμά «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου». — Γ. Δελῆ «Ἀπάνεμα βράδια». — Α. Γαβριήλ «οἱ χοῖροι ἔξουσι κλπ.». — Α. Γρ. Καμπούρογλου «Μικρὰ Διηγήματα». — Παύλου Νιρβάνα «Παγὰ Αἰλέουσα». — Κ. Γ. Καρυωτάκη «Νηπενθῆ».

— Ὁ ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἐλευθερουδάκης» τύπωσε καὶ κυκλοφόρησε τελευταία τὰ «Ἀπαντα» τοῦ Σολωμοῦ, σύμφωνα με τὴν ἐκδοσὴ πού ἐγινε ἐδῶ καὶ εἰκοσι χρόνια ἀπὸ τὴν τότε βιβλιοθήκη τοῦ Μαρασλή, καὶ με τὸν ἴδιον πρόλογο γραμμένο τότε ἀπὸ τὸν ποιητὴ Παλαμά. Ὁ Σολωμὸς, πηγὴ τῆς νέας μας ποιητικῆς παραδόσης, πρέπει νὰ μελετῆται πάντα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς νεώτερους, γιατί εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ὁδηγούς, πού κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἀγνοῇ. Θὰ θέλαμε ὅμως ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἐκδοσὴ νὰ περιλάμβανε ἀκόμα τὸν πρόλογο πού ἔγραψε ὁ Πολυλάς, σὰν πρωτοτυπωθήκανε τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ στὴν Κέρκυρα στὰ 1859, καθὼς καὶ τὴ μελέτη του Ψυχάρη γιὰ τὸ Σολωμό, πού βρίσκεται μέσα στὰ «Ρόδα καὶ Μήλα». Τότε θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πῶς ἔχουμε ἕνα τέλειον βιβλίον γιὰ τὸν ποιητὴ.

— Βγήκε σὲ δευτέρῃ ἐκδοσῇ τοῦ Κωστή Παλαμά «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου». Ποίημα σύνθετον, πού ὅπως χαρακτηριστικὰ μᾶς λέει ὁ ἴδιος δημιουργὸς του, «τὸ πρῶτον πού κοίταξε ν’ ἀλαφροδέσῃ μὴδ’ ἐπικὰ καὶ λυρικά καὶ δραματικά, καὶ παίρνοντας ἀπ’ ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ παιητικοῦ λόγου, καὶ ἀπὸ τῆς ιστορίας τὰ παροδομένα, καὶ ἀπὸ τοῦ φιλοσόφου τὴ σκέψη καὶ ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ ἀπὸ τὸνειρον, — κάπια δράματα τοῦ νοῦ καὶ κάπια καρδιοχτύπια». Στὴν ἐκδοσὴ αὐτὴ μπήκε τελευταία ἡ ἀναλυτικὴ κριτικὴ τοῦ Πέτρου Βλαστοῦ, πού τυπώθηκε στὸ «Νουμά» τοῦ 1907.

— Μὲ τ’ «Ἀπάνεμα βράδια» πρωτοφανερώνεται ἄγνωστος ἴσα με τώρα ποιητῆς, ὁ γιατρὸς Γεώργιος Δελῆς. Ἡ τέχνη του ὄρημη καὶ σοβαρὴ, αἰέτως τραβῆ τὴν προσοχὴ. Ὅμως τὸ νήμα, πολλὲς φορὲς θαυρῶ, δὲ δίνεται πάντα με τὴ λεπτορὴ ἐκείνη σαφήνεια πού ταιριάζει στὴν μοντέρνα ποίηση, καὶ ὁ στίχος συχνὰ δὲ μᾶς φαίνεται τόσο στρατός καὶ ἀρμονικός. Μὰ ἴσως αὐτὰ νὰ τᾶπαιτὲ τὸ μυστικὸ τῆς τέχνης τοῦ ἀξιόλογου ποιητῆ, πού σὲ μικρὲς στροφὲς μᾶς παρουσιάζει τρισημῆς τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἀμυδρὰ λάμπει ἕνας νοῦς ἐρευνητικὸς καὶ γαλήνιος.

Τυπώνομ’ ἐδῶ ἐν’ ἀπὸ τὰ πῶς χαρακτηριστικὰ τραγοῦδια τῆς συλλογῆς.

Μὲ κοίτρες, μίνα, κοίταγες, καὶ ὁ πόνος τῆς καρδιάς
με τύλιγε, καὶ τύλιγε σὰ θάλασσα (σου
τί μιὰ Νεράιδα ἀγάπησα καὶ μίσησα μακριὰ σου —
μακριὰ σου, μίνα, μίσησα καὶ τὴν ψυχὴ μου χάλασα.

Ὡ, κι ἄς μπορούσα τῆς Καρδιάς νά βρῶ τὸ μονοπάτι
ἀπὸ τὸν πόνο ἀρύλαχτο,
νά πέρασῃ, ὡ Πεντάμορφη, στὸ θρυλλικὸ πλάτι,
τοῦ Νοῦ τὸ δρακοφύλαχτο.
Νά μάδαα μὲς στῆς κόμης σου τὸν ἥλιο δίχως θλίψη
τοὺς χλοὺς ἀνθούς τῆς σέρας μου
καὶ νάθαβα στοῦ κόρφου σου τὴ νύχτα δίχως τύψη
τὰ μάτια τῆς μητέρας μου.

— «Οἱ χοῖροι ὕψουσι, τὰ χοιρῶδη κοῖψουσι, οἱ
ὄφεις ὕψουσι» ἐπιγράφεται μιὰ χιουμοριστικὴ ἔμο-
λόγησι ἐνὸς δημοδιδασκάλου, τοῦ Ἀντώνη Γαβριήλ,
γιὰ τὰ δάσκηλ' πὺν τράθηξε σ' ὅλη του τὴ δασκαλικὴ
ζωή, μὲ τ' ἀνόητα τὰναζητικὰ τῆς καθαρῆς
Δηγιέται μὲ χάρι πὺς ξαφνικὰ φωτίστηκε, τὸν καιρὸ
τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης, καὶ ποιά ψυχικὴ
ἀναγλία τοῦ ἔφερε ἢ τέτοιῦ ἀποκάλυψη. Τὸ μικρὸ
βιβλίον τελειώνει μὲ κάμποσα συγκριτικὰ παραδειγμα-
τα παρμένα ἀτόφρη ἀπὸ τ' ἀναγνωστικὰ τῆς καθαρῆς
καὶ τῆς δημοτικῆς, πὺν φέρουσι φρικτὴν στὸν
ἀναγνώστη γιὰ τὸ ἀσχος τῆς καθ' ἑαυτοῦ ἀνάγκης ψευ-
τοπαιδείης. Συσταίνομε τὸ διάβασμά του στοὺς φί-
λους τοῦ «Νοῦμᾶ» δασκάλους, πὺν θὰ βροῦνε πολλὰ
ἀπὸ τὰ γνωστὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς καθαρῆς,
ἐκφρασμένα μ' ἕναν καινούργιον ἀπλό τρόπο.

— Ἡ ἐκδοτικὴ ἔταιρία «Ἄγκυρα» ἔδωκε σ' ἕνα σὲ
πολὺ μικρὸ σῆμα τόμο, πέντε διηγήματα, τοῦ γνω-
στοῦ πηλοῦ σεβαστοῦ λογίου Δ. Γρ. Καμπούρογλου
μὲ τίτλο «Μικρὰ Διηγήματα». Εἶναι γιὰ νὰ διαδά-
ζονται ἔτσι στὸ πόδι, στὸν καφενὲ ἢ στὸ τραῖνον γιὰ
νὰ περνᾶ κανένα εὐχάριστο τέτορον τῆς ὥρας.

— Ἡ δευτέρη ἐκδοσις τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ
πηλοῦ συνεργάτη μας Παύλου Νιρβῆνα «Πογα-Λαλέ-
ουσα», μὲ μερικὰ καινούργια τετράστιχα, δείχνει πό-
σο ἡ δύσκολη τέχνη τῆς σύντομης λιρικῆς σύνθεσης,
τοῦ εἶναι γνῶριμη. Ὁ στίχος καθ' ἑαυτὸς, ἢ ἔκφρασις
διαλεχτὴ καὶ τὰ φτερά τῆς φαντασίας πάντα τεχνικὰ
ἰσορροπημένα καθὼς λάμνουσι μέσα στὴν ποιητικὴν
οὐρανὸν.

— Τὰ «Νηπεινθῆ», συλλογὴ ποιητικῆ τοῦ κ. Κα-
ρωατῆ πὺν βραβεύτηκε στὸν περσινὸ Φιλολογικὸν
ἀγῶνα. Ὁ νέος ποιητὴς ἔχει ἀναμφισβήτητον ταλέν-
το, καὶ οἱ στίχοι του πολλὰς φορὲς μᾶς ἀφίνουσι κά-
ποιαν ἀρμονικὴ αἴσθησι. Προσπαθεῖ νὰ μεταχειριζέ-
ται τὰ θέματα του μὲ φινέτσα, μὰ συχνὰ τοῦ ξεφεύ-
γει τὸ ἀπαιτούμενον βάθος στὸ νόημα. Κι ὅμως πολ-
λὰ τραγῳδία του ξεχωρίζουσι, γιὰ τὴ γενικότερη ἀ-
ξία τους.

Χαρά ! Ἡ χαρά ! Στὰ νέα χαρὰ
παιδιά ! Τραβοῦνε — ὄφρα
μαῦροι ληστές — τὴν κόρη ζωῆ
δεμένη ν' ἀγαπήσουν.
Μὰ τὸ βιβλίον σου δλάνουχτο,,
στὰ φύλλα του αἶρα πνέει,
τρελέ, τρελέ, πὺν ἐγέρασες
καὶ νέος πατὲρ δὲν ἦσων.

Ὁ ποιητὴς βραβεύτηκε καὶ στὸν προπερσινὸ δια-
γωνισμὸν τοῦ «Νοῦμᾶ» γιὰ τὰ παιδιὰτικα τραγῳδία.

Ἐπιθεωρητῆς

ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

**Γράμματα ἀπὸ τὸ Μόναχο: Οἱ ἰδέες τοῦ Γκαίτε
γιὰ τὸ Θεὸ, τὴ Φύση, τὸ Χριστιανισμὸν κλπ.
— Τὸ καινούριον βιβλίον τοῦ Ὀμπενάουερ.—
Ἀνεκδοτὲς σκέψεις καὶ γνώμης τοῦ Γκαίτε.**

Γιὰ τὴ ζωὴ τὴν ἐξωτερικὴ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τοῦ
Γκαίτε ἔχουν γραφῆ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του τό-
σα συγγράμματα, ὥστε μορεῖ νὰ νομίσει κανεὶς ὅτι
κάθε νέο ἔργο γιὰ τὸν ποιητὴ εἶναι περιττό. Καὶ μο-
λαυτῶν κάθε καινούργιον βιβλίον μᾶς δίνει πάντα κάτι
νέον καὶ μᾶς δείχνει πὺς ἔρευνα τῶν μεγάλων πνευ-
μάτων, σὺν τοῦ Γκαίτε, ἀπὸ μέρος τῶν συγχρόνων
καὶ τῶν ἀπογόνων, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σκιαματῆται,
πρὸ πάντων ἢ ἔρευνα τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ζωῆς. Γι'
αὐτὸ ἐδέχτηκε τὸ γερμανικὸ κοινὸ μὲ μεγάλη χαρὰ
ἕνα καινούριον βιβλίον, πὺν βγήκε τίς προάλλες μὲ
τὸν τίτλον «Ὁ Γκαίτε καὶ ἡ σχέση του πρὸς τὴ Θεο-
σκείαν» (Obenauer, «Goethe in seinem Verhältnis
zur Religion» ἐκδ. Eugen Diederichs - Jena).
Ὁ θαυματολόγος συγγραφεὺς ὅμως μᾶς δίνει πολὺ
περισσότερον παρὰ ὅσο μᾶς ὑπόσχετο μὲ τὸν τίτλον
αὐτό. Μᾶς παρουσιάζει τὸν Γκαίτε ἀπ' ἐκείνη τὴν ἄ-
ποψη πὺν ἴσαμε τώρα σὲ πολλοὺς καὶ κατὰ βάθος
καὶ στὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ εἶπανε ἕνα μυστικόν. Τί λο-
γῆς τοῦφαινόταν ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς,
πὺς σκεφτόταν γιὰ τὸ σῶμα καὶ γιὰ τὴν ἀνθρω-
πότητα, ποιά εἶπανε ἡ σχέση του πρὸς τὸ Θεὸν καὶ
τὴ Φύση, ποῖες εἶταν οἱ ἰδέες του γιὰ τὸ θάνατον καὶ
γιὰ τὴ δευτέρη παρουσία. Γιὰ τέτια προβλήματα
προτιμοῦσε ὁ Γκαίτε συνήθως νὰ σιωπᾶναι. Γιὰ πολ-
λὰ πράματα μορεῖ μονάχα μὲ τὸ Θεὸν νὰ κουνεντιά-
σῃ. ἔλεγε μιὰ φορὰ στὸν Ἐικερμαν. «Ὅτι ὅλα αὐ-
τὰ ἀπασχολοῦσαν τὸ πνεῦμα του, περισσότερο ἀ-
πὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ποιητὰς τῆς τότε ἐποχῆς, φαί-
νεται ἀπὸ τὸ ἀριστούργημά του, τὸ «Φάουστ». Γι'
αὐτὸ στηρίζεται ὁ Ὀμπενάουερ στὴν ἔρευνά του πρῶτ'
ἀπ' ὅλα ἀπάνω στὸ ἔργο αὐτό, χωρὶς ὅμως νὰ παρα-
μελήσει καὶ τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ ποιητῆ. Ἀπὸ
παντοῦ μαζεύει τὸ ὅλον γιὰ νὰ μᾶς μᾶσει στὴν
πὺν ἐσώτερη ζωὴ τοῦ Γκαίτε, ἀπὸ τὸ «Γουλιέλμο Μά-
ιστερ», ἀπὸ τὸ «Βέρθερο», ἀπὸ τὸ «Ἰταλικὸ ταξίδιον»
κτλ.

Γιὰ τὴ σχέση τοῦ ποιητῆ μὲ τὸ Χριστιανισμὸν ἰ-
μαθαίνουσι πολλὰς ὁμορφες λεπτομέρειες. Πολλοὶ σύ-
χρονοι θεωροῦσαν τὸν Γκαίτε γιὰ «εἰδωλολάτρη», γιὰ
ἔχθρον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ συγγραφεὺς μᾶς δείχνει
ἀπὸ τὰ ἴδια λόγια τοῦ ποιητῆ πόσο πληνεμένη εἶταν
ἡ γνώμη αὐτῆ. Βλέπομε τί μεγάλη ἰδέα εἶχε γιὰ τὴ
θερησκείαν τοῦ Ναζωραίου, ὡς ἰδικὴ ἰδεολογία καὶ τί
ταπεινὴ ἰδέα ἔπρεπε γιὰ τὸ Χριστιανισμὸν ὡς ἐπίσημη
θερησκεία τῶν πολιτισμένων κρατῶν, πρὸ πάντων στὴ
μορφῆ, ὅπως τὸν βρισκομε στὴ ρωμαικὴ ἐκκλησία.
Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Γκαίτε δὲν ἔχει τίποτα κοινὸ μὲ τὸ
Θεὸ τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων. Ὡς τὸ πὺν μεγάλο
ἐλάττωμα τῆς ἐκκλησίας θεωροῦσε τὸ δόγμα τῆς,
τὸν ξεχωρισμὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Φύσης. Γιὰ τὸν Γκαίτε,
πὺν εἶπανε ἕνας τόσο ἐνθουσιασμένος θαυμαστῆς τῆς
Φύσης, πὺν ἀποθανόνταν μὲ σχεδὸν ὑπέργεια χαρὰ
γιὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, εἶταν ὁ Θεὸς καὶ ἡ Φύση

κάτι ένιομο. Έτσι μπορεί κλέεις κα τον θεωρεί αξιόλογο ως ένα πρόδρομο του Δαρβίνου, του μεγάλου προκατόχου της θεωρίας του μ ο ν σ μ ο υ, με τη διαφορά πως ο Γκαίτε, σαν ποιητής, δίνει μεγαλύτερη σημασία στα δειά, ενώ ο Δαρβίνος, σά θετικώς επιστήμονας ακολουθεί στα έργα του μάλλον τις οδηγίες της φύσης. Καταλαβαίνουμε λοιπόν γιατί ο μεγαλύτερος ποιητής της Γερμανίας δέ χώνευε και τόσο τα χριστιανικά δόγματα. Ο ξεχωριστός Θεός και Φύσης του φαινότανε πρώτος λόγος του χριστιανικού εκείνου μυστικισμού, που βλέπει με τον πεσσιμισμό του μόνο τό κακό σάν άνθρωπο και που θεωρεί τά επίγεια αγαθά για κάτι μισητό. Ο Γκαίτε που είτανε έμπιστός, δέν μπορούσε να γουστάρει μιά τέτοια κοσμοθεωρία, καί γι' αυτό δέν είναι περίεργο, ότι οι «ορθόδοξοι» που σέ πολλά τόσο στρεβλώσανε τό έργο του Χριστού, δέν τον εκτιμούν, ούτε σήμερα ακόμα, όπως έπρεπε.

Τό βιβλίο του Όμπενάιερ είναι από κείνα τά έργα, που πρέπει κανείς να τά διαβάσει πολλές φορές, για να τά χαρεί καλά. Στις 230 μεγάλες του σελίδες θρίσκει, όχι μόνο ο θαιμαστής και ο έρευνητής του Γκαίτε, αλλά και κάθε φίλος της αλήθειας και της μορφιάς, τόσο άφθονη ήλη για τά πιο λεπτά ζητήματα της πνευματικής και της ψυχικής ζωής, ώστε και οι «Νεμτζο» φάιγγοι ακόμα μπορούνε τό βιβλίο αυτό να τό πάρουν στό χέρι, χωρίς να φοβηθούνε μήπως «σκοτωθεί ο φίλιος του νού του έλληγικού από τη φιλολογία και τη φιλοσοφία της Γερμανίας». Γιατί ο Πραίτε τουλάχιστο είτανε πρώτα άνθρωπος και έπειτα, πολύ έπειτα, «Νεμτζο».

Στό έκδοτικό κατάστημα « Inselverlag » της Λειψίας, βγήκε μιά ανατύπωση του έργου του Riemer «Πληροφορίες για τον Γκαίτε». Στό βιβλίο αυτό, που πρωτοβγήκε στά 1841, είναι αλήθεια πως δέν του έόθηξε ποτέ καμιά μεγάλη σημασία από μέρος των φιλολογικών κύκλων, έπειδή τά γραφόμενα του Riemer δέ θεωρούνται για πολύ αξιόπιστα, αν και ο συγγραφέας είτανε στενός φίλος και συνεργάτης του Γκαίτε και δάσκαλος του Ανγούστου του γιου του ποιητή. Τό καλύτερο έργο αυτού του είδους είναι πάντα του Έκερμαν «Κουβέντες με τον Γκαίτε». Η νέα δημοσ έκδοση, την οποία ανέλαβε ο βαθύς γνώστης της κλασσικής γερμανικής φιλολογίας, ο Πόλλμερ, θά είναι μοναδική πολύ καλόδεκτη από τους μορφωμένους, γιατί περιέχει και 27 καλλιτεχνικές εικόνες από τη ζωή του ποιητή. Έπειτα παράβαλε ο Πόλλμερ την παλιά έκδοση του 1841 με μερικά χειρόγραφα του Riemer από τά οποία θήκε άφορη, να επιφέρει κάμποσες διόρθωσες και τελειοποιήσες στό κείμενο. Ότι οι σχολαστικές υποσημειώσες και ο σωρός των περιττολογιών της παλιάς έκδοσης λείπουνε δόξα στα από την ανατύπωση, είναι χωρίς άλλο τό πιο αξιοέπαινο μέσο στό όμορφο αυτό βιβλίο, που περρέχει στό τέλος μιά μεγάλη συλλογή σκέψεων του ποιητή από τά χρόνια 1803—1832. Να μερικές.

Έκάποις έγραψε μιά διατριβή, στην οποία άπόδειξε, πως ο Σοφοκλής είτανε χριστιανός. Αυτό δέν

είναι καθόλου παράδοξο· περίεργο είναι μόνο, ότι δέλη ή Χριστιανοσύνη δέν έβγαλε ούτε ένα Σοφοκλή.

«Οί άνθρωποι μορφώνονται πολύ περισσότερο από τη γλώσσα, παρά ή γλώσσα από τους ανθρώπους».

«Τί άφέλειε είχαν οι Γερμανοί από τη νόστιμη τους έλευθερία του τύπου; Τίποτε άλλο, παρά ότι ο καθένας μπορούσε να θρίσει τον άλλον όσο ήθελε».

«Αν τό κοινό ήθελε να δει ένα καλό θεατρικό έργο είκοσι φορές, δέ θά είχε ανάγκη ο συγγραφέας να έπαναλάβει τον έσατό του σέ είκοσι καινούργια έργα».

«Κρίμα πως δέν μπορεί να ζει κανείς δυό φορές».

«Ο καλύτερος υπέρθετος είναι ο μεγαλύτερος κατεργάρας».

«Τό πλήθος των ποιητών είναι ή αιτία από την όποια ή ποίηση χάντακάνεται».

«Η πραγματικότητα έχει μόνο μιά μορφή, ή έλπίδα· είναι πολύμορφη».

«Ο πεσσιμισμός χαλάει την ιστορική αλήθεια».

«Τό πνεύμα του πραγματικού είναι τό αληθινό ιδανικό».

«Η δισησιδαιμονία είναι στους ποιητές άφρέλιμη».

«Δέν πρέπει κανείς να κάνει άμέσως επάγγελμα, ότι μπορεί να στολάσει τη ζωή, είπε ο Γκαίτε σ' ένα νεαρό φοιτητή της Θεολογίας, ο όποιος έπειδή είχε ένα μεγάλο ταλέντο για τη ζωγραφική, ήθελε να αφήσει την επιστήμη, για να άφιερωθεί στην τέχνη».

Μόναχο

Alex. Steinmetz

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΚΑΜΩΜΑΤΑ

Αγαπητέ Νουμά,

Τά «γυμνασιαρχοκαμώματα» στό τελευταίο σου νόμμο μου θυμίσθη και τό δικό μας «καλό κάγαθό» Λιθοξόστη (δηλ. Λιθοξόο) μας, που τώρα τελευταία δυό άλάερα χρόνια, καί μ' αυτό που άρχίζει τρία, λυμάνεται και βυζάνει τά κεφάλια των καημένων παιδιών της Ευαγγελικής μας Σχολής.

Α, έπρεπε να θρίσεις, Νουμά μου, πόσο άδικάει την εκπίδειψη και πόσο βιάφτει τά νεοελληνικά γράμματα αυτός ο ξεροκέφαλος άνθρωπος που μάζ τον κουβάλησε από την Τραπεζούντα ή Έφορεία, όπου κάπ είκοσι συναπτά έτη εδουκίμως έδίδαξε—καθώς ο ίδιος, φουσκώνοντας σαν τό διάνο, μάζ έλεγε.

Πρέπει να σου πώ μερικά νόστιμα για να γελάσεις. Και πρώτα πρώτα : Ποτέ του δέ μου διόρθωσε έκθεση. Σάν έβλεπε «τομά μου μ' ένα «Α ! του Βήγγου» κατάλαβα, γιατίάλαβα και με δυό κόκκαρες μολυβιές διαγώνιες στό τετράδιο, τόβαξε στην άκρη. Τό ίδιο έκανε και σ' όλους τους δημοτικιστές της καίτης. Έπρεπε να του γράφοιμε καθιάρικα για να καταλαβαίνει ο άνθρωπος. Τό συμπταχικό είταν τό μερβό του και σάν ύπνο του ακόμα μ' αυτό θά βολοδέρνει. Που νάκούσες δέ τό περιήρημο «Συντάγματάρχης» και τις κρίσες του για τη νεοελληνική φιλο-

λογία, που τὸ μόνο τῆς ἀριστοσύνης εἶναι ἡ «Μερόπη» τοῦ Βερνχρόδερ.

Καὶ πόσα τέτια θέλεις νὰ σοῦ πῶ; Μὰ ὁ χώρος σου εἶναι πολὺτιμος καὶ πρέπει νὰ τελιώνω. Ὅ,τι καὶ νὰν τοῦ πῶμε αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου δὲ τοῦ γυρίζουμε τὸ κεφάλι. Οὔτε αὐτοῦ οὔτε τῆς Ἐφορείας πού τὸν ἔχει καὶ τὸν ἀμυράνει. Καὶ ἂν μὲς τοὺς ἄλλους καθηγητὲς κανένας βγάλει κῆμιά φωνή γιὰ διαμαρτυρία χάνεται κι αὐτὴ καὶ πνίγεται μέσα στὰ ἰτηγάδια τοῦ σχολαστικισμοῦ. Κ' ἔτσι τελιώνουμε τὸ γυμνάσιον χάνοντας τόσα χρόνια πολὺτιμα κι ἀκούοντας μόνο τὶς συνταχτικὲς παρατηρήσεις τοῦ κ. Γυμνασιάρχου.

Καὶ πιστέψέ με, Νουμιά μου, πὼς ἂν δὲν εἶχμε σένα νὰ μᾶς ξεκουράξεις λίγο καὶ νὰ μᾶς φωτίσεις πολὺ, καὶ γὼ δὲν ξαίρω τί θὰ γινόμαστε. Στὸ δημοτικισμὸ καὶ σὲ σένα χρωστοῦμε τὶς λίγες ἀλήθειες πού ξαίρουμε καὶ ὄχι στὸν σεβαστὸ κύριο Γυμνασιάρχου.

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία σου.

Σμύρνη 8)21)921.

Μὲ ἀγάπη

Γ. Βένηγλους

Τελειόφ. τῆς Ἑλλάδος. Σμύρνη

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Γεωργ. Χαριτάκης: «*Διὰ περὶ ἐξέλιξεως τῶν Κοινωνιῶν, τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς Καλλιέργειας ἰδέαι τοῦ Alfred Nöber καὶ ὁ Νεοελληνικὸς Πολιτισμὸς*».

—Σ' ἓνα ἀμυροσέλιδο φυλλάδιον ὁ κ. Γ. Χαριτάκης ἀναδημοσιεύει μιὰ σύντομη μὰ ζουμερὴ ἀνάλυση τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Ἄλφρεντ Νέμπερ γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν Κοινωνιῶν, τοῦ Πολιτισμοῦ (Zivilisation) καὶ τῆς Καλλιέργειας, ὅπως ἀποδίδει τὸ γνωστὸ ὄρο Kultur. Κατὰ τὸν Νέμπερ, ὁ Πολιτισμὸς δὲν δημιουργεῖ παρὰ ἀνακαλύπτει προϋπάρχουσες ὀντότητες π. χ. ἡ ἀτμομηχανή, τὸ τηλέφωνο, τὸ χαρτονόμισμα, ἡ καθήκονη τῆς ἐργασίας, προεπήρχαν καὶ πρὶν μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰ χρησιμοποιήσει. Ἀντίθετα ἡ Καλλιέργεια δὲν δημιουργεῖ ἀντικειμενικὸ κόσμον παρὰ σύμβολα πὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ψυχικὴ τῶ λαῶν ὑπόσταση καὶ στέκονται τὸ ἓνα ἀντικρὸν στοῦ ἄλλο. Ἡ Καλλιέργεια λοιπὸν ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ ψυχικὸ, ἐνῶ ὁ Πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ Γνωστικόν. Ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξη ἀποτελεῖ τὸ ὄλικὸ πού δέχεται τὴν ἐπανεργεῖα τῆς Καλλιέργειας, τὸ ὄλικὸ πού ἡ ψυχικὴ διάθεση πρὸνέμει νὰ διαπλάσει μὲ ὀρισμένους μορφεῖς. Πάνω στὴ διάκριση αὐτὴ ὁ κ. Χαριτάκης, πού κρατεῖ καὶ μερικὲς ἐπιφύλλοιες πάνω σὲ ὀρισμένα σημεῖα τῆς θεωρίας τοῦ Νέμπερ, τονίζει πολὺ σωστὰ πὼς ἡ διάκριση σὲ Πολιτισμὸν καὶ Καλλιέργεια ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ γνωστὴ διάκριση μεταξὺ Γνωστικῆς καὶ Βολητικῆς, καὶ πὼς ὁ Πολιτισμὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς Γνώσεως, ὅπως ἡ Καλλιέργεια εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς Βούλησης. Στὸ τέλος τοῦ φυλλάδιου ὁ κ. Χαριτάκης ἐκθέτει περιεχτικὰ καὶ τὴ δική του ἰδέα γιὰ τὸ Νεοελληνικὸν πολιτισμὸν, ὑποστηρίζοντας πὼς αὐτὸς θὰ δημιουργη-

θεῖ μὲ τὴν εἰσαγωγή τοῦ Ἑθνοκρατικοῦ πολιτισμοῦ καὶ μὲ τὴν ἐπίμονη συνάμα ἐξέλιξη τῆς ἐθνικῆς Καλλιέργειας, ἀντίθετα μὲ κείνους πού νομίζουν πὼς μποροῦμε νὰ δημιουργήσουμε ἓνα δικὸ μῶς, ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ πολιτισμὸν.

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Der Neue Merkur, Μόναχο—Βερολίνο. Τεύχος Ἰουνίου 1921.— Περιεχόμενα: Ρ. Σουντενχοβκαλέργκ: ἡ κρίση τοῦ ἀρχοντολογίου. — Σ. Ραϊνάχερ: Μᾶθις καὶ οἱ δύο γυναῖκες, δῆγμα. — Σ. Βάνδρει: Φρίδριχ Γκουντλφ καὶ Στέφαν Γκιόργκε. — Ἄντ. Τσέχωβ: Ἄπὸ τὸ Ἡμερολόγιον. — Β. Χαουσσενσταῖν: τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ παρόν. — Φ. Ζίμπουργκ: Βερολινέζος διευθυντὴς Θεάτρου.

Τεύχος Αὐγούστου 1921.— Περιεχόμενα: Ε. Φρίξ: Ἑβραϊκά σημεῖα. — Ο. Φλάκε: Πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸ πρόβλημα. — Χ. Καρόσσα: Ἡ πέστροφα, δῆγμα. — Φ. Μόν: Γερμανικὸν καὶ Ἑβραϊκὸν πεπρωμένον. — Ἄλ. Ντέμπλιν: Σιών καὶ Ἐδρῶπη. — Γ. Μάγνες: Ὁ Ἑβραϊσμός στοῦ τέλος τοῦ πολέμου. — Α. Πακέτ: Οἱ μεταφυσικοὶ λαοί.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ",

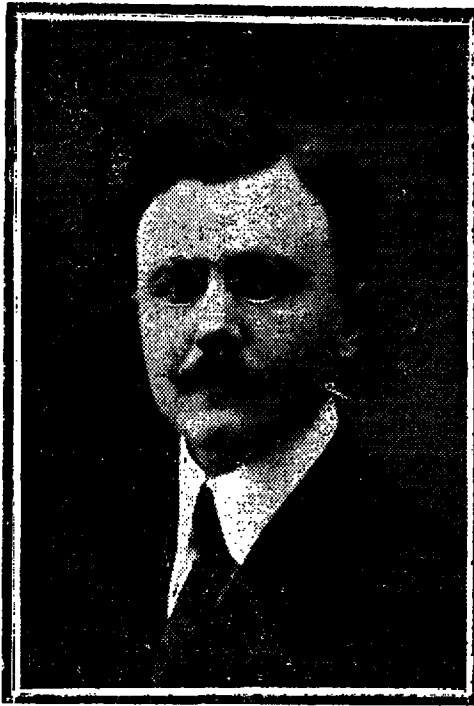
πού γράφουνε συντρομητὲς καὶ δίνουν ἀπόδειξη ἐξοφλημένη:

- Στέφ. Πάργας, Ἀλεξάνδρεια, (Περιοδικὸν «Ἰράματα»).
- Π. Παβλίδης, Θεσσαλονίκη, (ὁδὸς Θεαγέονος Χαροῖση 38).
- Κ. Μελισσαρόπουλος, (Ἑθνικὴ Τράπεζα) Πάτρα. Ἀπόστολος Μαγγανάρας, Σμύρνη (ὁδὸς Χαλεπλῆ ἀριθ. 37).
- Βελ. Φρέρης, Σύρα, (Ἀγγλικὸν Τηλεγραφεῖον).
- Ἄντρέας Λοῖζος, Χίος.
- Τάνης Οἰκονομάκης, Βόλος, (Ἐφημ. «Θεσσαλία»).
- Μεν. Φραγκοῦδης, Λεμησός—Κύπρου (Ἐφημερίδα «Ἀλήθεια»).
- Ν. Β. Πάργας, Καβάλλα (ὁδὸς Βρούτου 20).
- Γ. Β. Βαφιοπούλου, Τρίπολη.
- Ἀσημάκης Πανσέληνος, Μιτυλήνη.
- Κ. Καραβίδας καὶ Σία, Ἀδριανούπολις (Ἀεωφόρος Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀριθ. 364).
- Γαριφαλιά Δαμπερνοπούλου, Κιπραιοσία.

Ἀργότερα θὰ ὀρίσουμε ἀνταποκριτὲς μας καὶ γιὰ τὰλλα μέρη.

Ὅσοι φίλοι ἔχουν τὴν καλοσύνη νὰ δεχτοῦνε στὰλλα μέρη τὴν ἀντιπροσωπεία τοῦ «Νουμά», παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὸ δηλώσουν.

Παρακαλοῦμε τοὺς κ. κ. ἀνταποκριτὲς μας νὰ μᾶς στείλουν ὅσα μποροῦνε γληγορότερα τὰ δνόματα κτλ. τῶν συντρομητῶν πού γράψανε γιὰ νὰν τοὺς στείλουμε τὸ φύλλον.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΗΣ «ΝΕΝΑΣ».

Στο περασμένο φύλλο γράψαμε λίγα λόγια για το ρομάντζο του Έρνέστ Περούδν, τῆ «ΝΕΝΑ», πού τῆ βράβειρε πέρσι ἡ Ἀκαδημία Γκονκούρ καὶ πού τὴν κυκλοφορεῖ τούτη τῆ βδομάδα τὸ «Ἀθηναϊκὸ Βιβλιοπωλεῖο» σὲ ἀριστοτεχνικὴ μετάφραση τῆς δας Βιθῆς Σκούφα. Σήμερα δημοσιεύουμε ἕνα κομμάτι χαμηλῆ-ριστικὸ ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ κ. Γκαστόν Σερώ, πού δημοσιεύεται μπροστὰ ἀπὸ τῆ «Νένας».

Ὁ κ. Σερώ, ἀφοῦ μιλάει γενικὰ γιὰ τὸ ρομάντζο, τελώνει ἔτσι τὸν πρόλόγὸ του:

«Ὁ συγγραφέας δὲν πρέπει νάντιγράφει τὴν ἀλήθεια. Πρέπει νάν τὴ δημιουργεῖ — καὶ γιὰ νὰ τὴ δημιουργήσῃ πρέπει νὰ διορέξῃ ἀπ' ὅ,τι βλέπει τὸ ὄλυκὸ πού θὰ τοῦ εἶναι χρῆσιμο, νάν τὸ μεταφέρει σὲ σικηρὲς πού ἔχει φανταστὴ καὶ πλάσει μ' αὐτὰ τῆ ζωῆ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ δουλιὰ τοῦ ἀληθινοῦ ρομάντζογράφου.

Ἡ τέχνη του δὲ μβαθαίνεται. Τὴ φτιάχει μόνος του καὶ ἀκόμα τοῦ χρειάζεται γιὰ βάση νὰ βρεῖ τὴν κατάλληλῃ πέτρα πού θὰ μπορέσει νὰ κρατήσῃ ὄλο τὸ οἰκοδόμημα.

Σταρφαλωμένοι ἀπάνω τῆς ἐκείνος πού θὰ γίνεῖ πὸ ἴστερα ρομάντζογράφος, θάγναντέψῃ ὅ,τι τον παριτριγουρίζῃ. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ πού θὰ ρήξῃ μέσα στὴ ζωῆ, θὰ δεῖ τί θὰ πρέπει νάντιδημιουργήσῃ γιὰ τὸν μὲν τὸν συγγραφέα πού θὰ γίνεῖ. Ἦναι πὸ πὰ θὰ μπορέσει νὰρχίσει τὴ δουλιὰ του πάνω στὴ φαρδιὰ πέτρα πού κρατεῖ γερά στὴ γῆ καὶ πού ἴποτε ἄλλο δὲ θὰ πρέπει νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ.

Αὐτὴ τὴν πέτρα ὁ Έρνέστος Περούδν τὴν εἶχε στὴν κατοχὴ του. Ἀπὸ τὴ σκατιά του, πρὶ νὰ γράψῃ, εἶχε κλοσοπουδάσει τὰ γύρω του, καὶ εἶχε διαλέξῃ ἀπὸ δὴ καὶ ἀπὸ καὶ ὄλο τὸν ὄλυκὸ τοῦ χρειαζότανε. Αὐτὸ τὸ

ὄλυκὸ τὸρρηξε μὲς στὸ χωνευτήρι του, καὶ ἀφοῦ ὄλωσε μὲ προσοχὴ καὶ χωρὶς νὰ διάξεται, ἔπλασε μ' αὐτὸ τῆ ζωῆ.

Ὅλα εἶναι ἀπλά μέσα στὸ ἔργο του. Ἀληθινὴ ἡ εἰκόνα τῆς πατρίδας του μὲ τὴν ἀπλότη τῆς καὶ μὲ τὴν ἡρεμία τῆς. Ἡ γῆ εἶναι ὀλόδιση, οἱ ἄνθρωποι εἶναι ζωγραφισμένοι μὲ τόσο καθαρὲς γραμμὲς πού μᾶς κάνει νὰ θυμηθοῦμε τὴν τέχνη τῶν καλύτερων ζωγράφων. Εἶναι γεννημένοι γιὰ τὸν τόπο τους καὶ παντοῦ ἡ φύση βρασκεύει, καὶ εἶναι ἀποδομένη μὲ λόγια τόσο ἀληθινὰ, πού δύσκολα ξεχνιοῦνται.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς «Νένας», πού μέσῃ τῆς βρισκονται κομμάτια τόσο τραγικὰ ὡς καὶ κομμάτια γῆς ἀκαλλιέργητα ἀνάμεσα σὲ δύο πλούσιους κόμπους, κλείνει σελίδες δροσερῆς τρυφερότητας.

Διατρέξετε τὸν τόπο, στὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας ξετίλιξε τὴν ὑπόθεση τοῦ βιβλίου του θὰ βρῆτε κάμπους ἀπὸ σανὸ, κάμπους ἀπὸ σιτάρι. Θὰ βρῆτε λιθάρια, θὰ βρῆτε ποταμάκια, λίμνες, φαρδιούς δρόμους καὶ σιανοροῦμια. Δὲν μπορῶ νὰ βρῶ λόγια γιὰ νὰποδώσω τὴν ἐντύπωση αὐτοῦ τοῦ ρομάντζου, πολυποικίλου ὡς τὸν τόπο του, χαριτωμένου, μαγευτικοῦ καὶ κόποτε αὐστηροῦ ὡς καὶ κείνον.

Καὶ τέλος, ὁ συγγραφέας εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ γεννηθῆῖ σὲ μέρος πού ὑπάρχει ἀκόμη ἕνα σχίσμα θερησκευτικὸ, ζωηρὸ, καὶ ἔτσι νὰ ξετάσει τί ἀποτελέσματα ἔφερε πάνω στὰ ἔθνια καὶ νὰ μᾶς ἀποδώσει μὲ μιὰ ἐπιτυχία τέλειου ρομάντζογράφου πού ἔκανε τὸ ἔργο του μοναδικὸ στὸ εἶδος του.

Εἶναι ρομάντζο μὲ ὄλες τῆς ἀρετὲς καὶ ὄλα τὰ γὰθὰ τῆς λέξης. Θὰ σᾶς μένει στὴ θύμηση ὅπως ἔμεινε καὶ στὴ δική μου: παθητικὴ ἱστορία, οὐρανό δηγημένη, μὲ τύπους φυσικοὺς καὶ μὲ μυροιδιὲς τῆς γῆς, τόσο ζωηρὲς, πού μένουνε πάντα στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων.

Λίγο θὰ σᾶς νοιάξῃ κατόπι, ἂν ἡ «Νένας» εἶναι ἢ δὲν εἶναι ρομάντζο ἀστικὸ ἢ ἀγροτικὸ ἢ παρισανὸ. Φάνει πού εἶναι ρομάντζο ζωηρὸν, ὄμορφο ρομάντζο ἀπ' τὴν καρδιὰ τοῦ τόπου μᾶς.

Γάστον Σερώ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

— «Ο ΛΟΓΟΣ», μηνιαῖο περιοδικὸ πού βγαίνει στὴν Πόλη. Διευθυντὴς Γιάννης Χαλκούσης. Χρονιά Γ' — Φύλλο: Ἰούλιος - Αὐγούστος 1921. — Συγκεντρώνει τὴ φιλολογικὴ κίνηση τῆς Πόλης. Σ' αὐτὸ τὸ φύλλο ξεχωρίζουμε δύο πεζὰ τραγοῦδια τοῦ Ψυχάρη: «Ὑμνος στὴν Πόλη», «Μὲ τὴν Ἀγάπη καὶ μὲ τὸ Μῖσος», καὶ ἕνα του σημαντικὸ γλωσσολογικὸ ἄρθρο «Μιὰ Ἐνέσσα».

— «ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», Ἔτος πρῶτο. Ἀθήνα Ὀκτώβριος 1921. — Περιεχόμενα: Σπονδὲς Αἱμάτων: Δημοστῆνης Λιγδόπουλος (τοῦ Κώστα Παρορίτη). — Τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα στὴ Βουλγαρία (τοῦ Δ. Μπλαγκόεφ). — Ἡ ταχτικὴ τῆς Κομμουνιστικῆς Διέθνης (τοῦ Κ. Ράντεκ). — Θέσες γιὰ τὴν ταχτικὴ τῆς Κομμουνιστικῆς Διέθνης. — Ἡ καταγωγή τῆς οἰκογένειας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους (τοῦ Φρειδερίκου Ἐγκελς). — Ἡ οικονομικὴ ζωὴ στὴ χώρα τῆς Σοβιέτ.